

४६२७

द्वी त्रिया निषेध निबंध.

—०:०:०—

रयनार

गंगाभाई प्राणुशंकर.

विक्टोरिया कन्याशाळानां हेडमिस्ट्रेस.

आवृत्ती चेहेली. प्रत १५००

अभद्रावाद.

भाषाशिक्षा " विनयप्रवर्तक " प्रेस.

सर्व हक स्वाधीन.

सने १८८२. संवत् १८४८.

—०:—

द्वीमत आठ आना.

૪૯૨૭

દ્વી ત્રિયા નિષેધ નિબંધ.

રચનાર

ગંગાખાઈ પ્રાણશંકર.

વિક્ટોરીઆ કન્યાશાળાનાં હેડમિસ્ટ્રેસ.

માણસા.

૦૦૦ આવૃત્તિ પેહેલી. પ્રત ૧૫૦૦, ૦૦૦

અમદાવાદ.

માણેકચોકમાં “ વિજયપ્રવર્તક ” પ્રેસ.

(સર્વ હક સ્વાધીન.)

સને ૧૮૯૨. સંવત ૧૯૪૮.

કીંમત આઠ આના.

ગરીબ ખીચારી કન્યા અને ગાય, દોરી આપે ત્યાં જાય.

૪૮૮૮

આ પુસ્તક સને ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા આકટ પ્રમાણે રજીસ્ટર
કરાવ્યું છે માટે પુસ્તક રચનારની રજા શીવાય કોઈએ
છાપવું અગર છપાવવું નહીં.

મહુરખાન માનવંતા સાહેબ.

લવાનીશંકર ગીરજશંકર ન્યાયાધીસ
સાહેબની સેવામાં

મુ. વઢવાણ સીટી.

આપ કૃપાળુ સાહેબ સ્વજ્ઞાતિમાં ચાલતા કુ-
ધારાનું ખંડન કરવાને હું મેશાં ખરા જીગરથી ખંત
રાખો છો; તથા યથાશક્તી આશ્રય આપી દેશો-
ન્નતિને લાયક ગ્રંથ રચાવી મુખ્યારકબાદી મેળવો
છો. તથા સર્વોત્તમ ગ્રંથ રચાવવા આકાંક્ષા રાખો
છો. વિદ્યાવૃદ્ધિને માટે વિશેષ ચીવટ જણાવી, અ-
ત્યુત્તમ ગ્રંથ નિર્માણને બહુજ ઉત્સુક રહ્યો છો; ત-
થા સ્ત્રીજાતીના લખાણની કદર પીછાણી થાઓ આ-
શ્રય આપવામાં અગ્રેસર છો; વિદ્વાનની પંકતીએ
ખીરાજમાન છો; દીનપ્રતીદીન આર્ય મહિલાઓની
ઉન્નતી થતી નિહાળી સંતોષ થાઓ છો. ધત્યાદી
શ્રેષ્ઠ ગુણોથી આ પુસ્તક આપનેજ અર્પણ કરવા-
માં આનંદ માનું છું.

તા. ૧-૩-૯૨ } ગંગાબાઈ પ્રાણશંકર
માણસા } કન્યાશાળાનાં હેડમિસ્ટ્રેસ.

આધુનીક સમયમાં અનેક પ્રકારના નવીન અર્થો ભિન્ન ભિન્ન લેખકોની કાબેલ કસાએલી કલમથી દીર્ઘ પ્રતીદીન પ્રગટ થતા જોવામાં આવે છે. પરંતુ તે સઘળા અર્થો સામી દ્રષ્ટી ફેરતાં સ્પષ્ટપણે સાબિત થાય છે કે હી ત્રિયાનો નિબંધ અઘાપી પર્યંત એક પણ માણસ તરફથી છપાઈ પ્રકટ થયો નથી આવી મહત્વની ખોટ પૂરી કરવા મને જીજ્ઞાસા થવાથી આ હી ત્રિયા નામનો નાનકડો અંથ અદ્ય મતી વડે રચેલો રાદેશ બંધુઓની સેવામાં રમતો મુકવાની રજા લ-
ઉધુ. હી ત્રિયાના દુષ્ટ રીવાજથી સ્વચ્છતામાં જે વીપરીત બનાવ ઠારોઠાર પની રહેલો છે તે સામી નજર કરતાં નેત્ર રક્તમય બની કોષાવેશનાં કીરણો સતેજ થાય છે. તે રી-
વાજમાં સંકડો મનુષ્ય દોરાતા દ્રષ્ટીજોયર થવાથી તેઓને કંઈ શિખામણુ રૂપી ઘડો મળે એવા હેતુથી આ નાનકડો અંથ લખવામાં આવેલ છે. માટે આશા છે કે જાતી બા-
ધઓએ સદરકુ પુસ્તકનો સ્વીકાર કરી પોતાનું મન સિધ્ધે રસ્તે વિચરાવા સત્વર ચત્નવાન બનશે.

ઉદ્વિગ્ન સમાજનો શરૂઆતનો સમારંભ થવાની તૈયારી-
ઓ થવા લાગી છે તેમાં જે પ્રતિનિધિઓ પધારશે તેઓને

આ પુસ્તક બક્ષીસ આપવા મેં નિશ્ચય કરેલ હોવાથી, બહુ સમાજ મળવા અવલમાં છપાવી તૈયાર કરવાની તાકીદના સમયથી સદરહુ પુસ્તકમાં અપરંમ ખામીઓ સાક્ષરોની ચક્ષુ સમીપ ખડી થાય તો કૃપાનહે ને ખામીઓ સંબંધી સુચના મારી ઉપર લખી મોકલશે તો ખીજી આવૃત્તિમાં યોગ્ય સુધારો કરતાં નેમનો આભાર માનવામાં આવશે. આ પુસ્તક છપાવવા સંબંધીના ખર્ચમાં વઢવાણ રાખ્યના સુચ અને પ્રજાપ્રીય ભાઈશ્રી ભવાનીશંકર ગીરજશંકર ન્યાયાધીશ સાહેબે ઉદારતાનો હાથ લંબાવી આશ્રય આપવાની સંપૂર્ણ ઇચ્છા દર્શાવી છે તેથી તેઉ સાહેબનો મારા પ્રત્યે મહદ ઉપકાર થયો છે.

લી. ગંગાખાઈ પ્રાણશંકર.
કન્યાશાળાનાં હેડમિસ્ટ્રેસ.—ભાણસા.

મનહર છંદ

ચાખ્યાં હોય ચણીબોર ચારી દોર જંગલમાં,
તેથી કેરી કલમની કીંમત કરાયના;
ગર્ભવના નાદને વિવાહ વેસ્યા તણા મુણ્યા,
તેવાથી તો વેદ તણા ભેદ સમજાયના.
ભારાઈથી ભાઈ જે લોભાઈને લુટાઈ ભય,
તેથી ખરા કવી તણી કીંમત કરાયના;
ગંગાખાઈ કહે શૂણા સાચી વાત આજ કહું,
નાદાનથી દાન વિદવાનને દેવાય ના.

દ્વી ત્રિયા નિષેધ નિબંધ.

દ્વી ત્રિયાના દુષ્ટ દમામથી આખા ગુજરાતમાં કાળો કેર વર્તાયો છે. હજારો ઘરોને ધરબોળ બેસાડ્યાં છે. હજારો નિર્દોષ અબળાઓને નિરાધાર રખડતી કરી છે. હજારો અજ્ઞાન ઓરતોને દુષ્ટ દ્વી ત્રિયાના રીવાજે રંડાપા સરીખી હાલતમાં લાવી મુકી છે. હજારો અબળાઓને ભૂખમરાથી પીડાઇ દુખી થવાનું કારણ બનેલું પ્રદર્શીત થાય છે. જીવાન, જોદ્ધ અને ઉગતી જીવાનીમાં દ્વી ત્રિયા કરી કૂર કેર જૂની સ્ત્રીને માટે વર્તાવી લોહી ભર્યાં જમણુ ખોટી મોટાઇને ખાતર ધરવાર વેચી બજારમાં ધી હોમવા જેવો પ્રકાર કરેછે, શહેરી ઉદ્ધિઓને અંદરખાનેથી સખત ખુટકો માલુમ પડશે સારે પરતાવું પડશે, પછી ભીંતે માથુ ભચકાયા વગર, વખતનો ધા પડ્યા વગર સ્વચ્છતાની બંધુઓ આ વાતનો વિચાર કરવા બેસે એવું ડાળ દેખાતુ નથી એ ધણું શોકજનક છે માટે હું પ્રભુ ! સ્વચ્છતા બંધુઓને અધમ સ્થિતિના કૂવામાં પડતા અટકાવને રૂડો રસ્તો દેખાડ, એવી ખરા અંતઃકરણની પ્રાર્થના છે. વિદ્વાનને વિવેકી લોકો તમને દ્વી ત્રિયા કરવાથી જરાએ ઉંચ પંક્તીમાં આવ્યા ગણ્યતા નથી. જેમ ઝવેરી હીરાને પારખી કાઢી નિષ્પક્ષપાતને નિરાભિમાનપણે માન આપશે. જીઓ મુજરાજ જેવા વિચક્ષણુ રાજાએ વિદ્વાતાજ ઉપર આધાર રાખીને પુત્રને પ્રયમાસન ને પિતાને દ્વિનિઆસન આપેલું શું તમે નથી ગણ્યતા ? શું કરવા હવે ખોટી મગફરી ખેંચ ખેંચ કરી ખુવાર થાઓ છો ? પાછા હતા તે અવસ્થાએ પહોંચવાનો પ્રયત્ન કરી કન્યા લેવા

દેવાનું હાલનું કંઠે ધોરણ બદલી અસલનું ધોરણ પકડો એટલે તુર્ત
 વિદ્યા, વિવેક, નીતિ, સદાચાર, સદ્ઉદ્યોગ તેને અંગે ધન, નમ્રતા, સુખ
 અને શાંતી એ સર્વને ઉત્તેજન મળી પાછાં આવશે. આ વિષય
 કદાચ ઘરડા વરડા જેમનાં પેટ અંધાધુની, અનીતિને અનાચારમાંજ
 બરાય છે તેવા કૂલીનને નામે જાળખાતા શેઠીઆ, પટેલીઆને જૂના
 વિચારના લોકતો નહીં વાંચે અગર વાંચીને પણ ભાઈ આ કુળીયુગના
 વખતમાં કાંઈ એમાંનું બને છે ! વિગેરે કેટલાક જોલજોલી બરબડશે.
 પણ હે ઉછરતા, જુવાનીઆઓ તમે આ વિષય ઉપર પુરતું લક્ષ નહી
 આપો તો તમારો સ્વાર્થ બગડશે. આ લોકને પરલોકનું સુખ પરવારશે
 માટે આ પુસ્તક વાંચીને તમે એકઠા થાઓ અને વિચાર કરો કે
 આપણે ઉદ્દિમ્ય જે આગળથી સર્વ શ્રેષ્ઠ ને મહાન એટલે મોટી
 સંખ્યાને રિદ્ધી વાળા હતા, કે તેમાંથી બીજી બધી જાતના આલ્લો
 ઉત્પન્ન થયેલા કહેવાય છે તે આજ આ દશાને કેમ પામ્યા ? તથા
 પાછા અસહ્ય અવસ્થાએ જવાના પ્રયત્ન ન કરતાં અધત્વની પેઠે
 આંખો મીચીને આગળ એમને એમ ચાલ્યા કરીશું તો થોડાંજ વ-
 ર્ષમાં કેવી અધમ દશા થશે ? તમને પોતાને તમારી મેજે સુજ ન
 પડેતો બીજાઓની સલાહલેા અને આ હી ત્રિયાની રીત છોડી દેવાને
 હામ બીડો એટલે તુર્ત સાર્યક થશે. ઇશ્વર મહેનતનું ફળ આપશેજ.
 આજસુને ઇશ્વર સહાય કરતો નથી, તમારે જોઈએ તેવાં સભા વિગેરેનાં
 સાધન કરનારે કરી મુક્યાં છે પણ તેનો તમે ક્યાં લાભ લ્યોછો ?
 તમે તો જેમ ઘણી સ્ત્રીઓ પરણીને રઝળતી મુકવાને માન ગણાછો
 તેમ તે ચાલને દૂર કરવા નાખુશ બનેછો. તે તમને એજ લગાડી
 તમારી હમેશની ખાશીએત બહાર પાડી તમને લજવેછે તમારે કેટલાં

કેટલાં મહાભારત કામ કરવાનાં છે ? તમને પણ ખીજાઓની પેઠે માત્ર મીઠાનપર મેળાપ—તે વગર નાતને એકલા થવાનો કે ખીજા વાતનો વિચાર કરવાનો રીવાજ નહીં એવી ચાલ ચલાવતા જોઈ ખરેખરો બેદ થાય છે. નાત સુધરે એતે કાંઈ ઝાડ છે કે એકાદ માળી રાખી સુધરાવીએ, અથવા મકાન છે કે કારીગરો રાખી સુધરાવીએ ! પ્રત્યેક સુધરે એટલે નાત સુધરે અકેક મળી સમુદાય થાય છે. બોલવામાં પણ વર્તવામાં અપંગ શું થાઓ છો ? તમારી અંતઃકરણની આવા શુભ કામમાં કેટલી દાઝ અને કાળજી છે તેની કલ્પના સહેજ થઈ શકે તેમ છે. એકવાર વધારે જાગ્રત થઈ નિશ્ચયતાથી જન્મ પર્યંતનું સાર્યક કરો અપુત્રસ્યગૃહશુન્યદિશઃ શાસ્ત્રમાં કહેલ છે કે વાંઝીઆનું ધર પુત્રવાની સુતું હોય છે. એટલાજ માટે ત્રીશ વરસની વય થયા બાદ પુત્રનો પ્રસવ ન થાય તો જૂની સ્ત્રીના ભરણપોષણને માટે ત્રીજે ઠેકાણે યોગ્ય ગોઠવણ કર્યા બાદ ખીજા સ્ત્રી પરણવી કદાપી કોઈ કહેશે કે આ ચાલ બંધ કરવો ઝટ બની શકે તેમ નથી આ બોલવું તદ્દન નાંખી દેવા જેવું છે. ન થઈ શકે તેવું કાંઈજ નથી. માણસ ધૈર્યતા રાખે તો બહુ શક્ય છે. “હીમત મરદા તો મદદ ખુદા” આજ સુધારાનો સર્વ સર્વોત્કૃષ્ટ રીતે ખાલી દેદીપાયમાન થઈ હિંદુ ભૂમીમાં છવાઈ રહ્યો છે. તેવાં વખતમાં ધન્યર સદ્ગુણો આર્યાવૃત્તની પુનઃ સુચોદય થતો જાય છે. ગૂર્જર ઉદ્દિગ્યો તમે દ્વી ત્રિયાનો નિષેધ કરવા મેદાન પડો, ગમે તેમ કરો, ગમે તેવી મુશીબત થોડા દિવસ વેડો આપણી જ્ઞાતીના બણા કુટુંબોના બ્યવહારીક વહાણો ખરાબ સ્થિતિના ખરામે ચડી ચુક્યાં છે. જો દ્વી ત્રિયાના ઉદ્દિગ્યો ચાલમાં આપણી જ્ઞાતી પ્રવૃત્ત થઈ ન હોત તો બેસક સ્વજાતી જે હાલ મહા દુર્દશાને

અધમ સ્થિતિસ્થ થએલી છે તેવું નજ બનત હી ત્રિયાથી થતી અ-
રાખીનો લાભ આજસુ વિપ્રોને અનુકુળતા બરેલો પણ પરીણમે
ખરેખરે ખરાખી કરનાર થઈ પડ્યો છતાં શુન્ય મતીહીન થઈ ગયેલા
જાતી બંધવો તે વિશે પોતાનું અજ્ઞાનપણું પારખી શકતા નથી.
એવી જડ બુદ્ધી તથા નીરક્ષરતા બ્યામ થએલા સ્વજાતી બંધુઓ
દુઃખ સાગરમાં ડુબતા કીનારે આવવાને પણ અશક્ત થયા છે.
અતુર્યાવસ્થામાંની પ્રથમાવસ્થા જે બ્રહ્મચર્ય તે સ્થિતિમાં પાળી
વેદ વિદ્યાબ્યાસ કરવાને માટે આર્ય ધર્મ શાસ્ત્રોમાં સુચવેલ છે. ઝો-
છામાં ઝોછો એક વિદ્યાબ્યાસ કરીવા નવ વરસ સુધી સતત વિદ્યા-
બ્યાસ કરવેજ નેમએ એવી સ્મૃતિકારોની આજ્ઞા છે. સમૃતિ
કારોએ નવથી છત્રીસ વરસ સુધી વેદાબ્યાસ કરવા નીમીત બ્રહ્મ-
ચર્ય ધારણ કરવાનું કહેવું છે. એટલી વય સુધી વેદાધ્યાન કર્યા બાદ
લક્ષ કરવું આ નિયમ હવે દાંકી મુકી બ્રહ્મચર્ય વ્રત પાળવું તેને બદલે
છત્રીસ વરસની ઉમરમાં તો બે બે ત્રણ ત્રણ સ્ત્રીઓ પરણવાને
પાછા નહીં દહતાં એ બળવત્તર રીતે અયોગ્ય નિયમ ગ્રહણ કર્યો છે.
એ બહુજ ખેદ યુક્ત છે. ઉદિચ્ય બંધુઓ તમે આવી વિપરીત દુ-
ર્મતિ કેમ કરી ? જેમ રેતીમાંથી તેલ મળવાની આશા વ્યર્થ છે, જેમ
આકાશમાં પુષ્પ આશા વ્યર્થ છે. જેમ પાપણની હોડીથી સમુદ્ર
તરવાની આશા વ્યર્થ છે જેમ છીપમાં રૂપ પ્રાપ્ત થવાની આશા
વ્યર્થ છે તેમ બે સ્ત્રી પરણવાથી સુખી થવું નિષ્ફળ છે. અર્થાત્
તે મનુષ્ય જીવતો મુવા ખરાખર છે, એ નિઃસંશય છે. બ્યારે હી
ત્રિયાથી ઉપર વિદીત કર્યા પ્રમાણે સુખ પ્રાપ્તની આશા વ્યર્થ છે. ત્યારે
આપણે શહેજાઈથી સમજી શકીએ છીએ. કે એવા હી ત્રિયામાં

સપડાએલા દુઃખ સાગરમાં દુઃખમાં ખાય એમાં કંઈ આશ્ચર્ય નથી.

મરણેયાનીનીચ્છા તેન ચિન્હાનીદ્રી માર્યાવરં

જે ચિન્હો મરણાવસે મૃત્યુ પ્રાપ્ત થનારને થાયછે તેજ ચિન્હો એ સ્ત્રીઓ વરનારને થાયછે. આવા ચાનક આપનારા શબ્દો પણ એવા અપ્રતિષ્ઠિત બલકે કેવળ નિચ વૃત્તીધારીઓના -હૃદયમાં અસર કરતા નથી. હેવા હી ત્રીયા વાળા શુન્ય -હૃદયો જાણી સાર્નદાશ્ચર્ય થાય છે. અહો ! વિદ્વાન આર્યના સુપુત્ર રૂપિના ઉદિત્ય વંશજો આવી નિચ વૃત્તિજ દુઃખમય છે એવું જાણવા છતાં કૂડા કૂચાલની અભિલાષા રાખવાનું શું કારણ છે? હું ખસુસ ખાત્રીથી કહુ છું કે હી ત્રીયા વૃત્તિનો નિચ રીવાજ પકડી બેસવાથી દ્રવ્ય હાની, સુખ હાની, આજ્ઞા હાની, વ-
ડીસો પાણ્ત મીલકત હાની અને જીવ હાની પણ થાયછે.

કહું છે કે:—

દાહરો.

ભાગ્યહિન કૈ ના મીલે, બલી વસ્તુકો ભોગ;

દ્રાખ પકે મુખ પાક હૈ, હોત કાગકે રોગ.

અર્થ.—જે કમનસીબવાન છે તે સારી વસ્તુનો લાભ લઈ શકે નહીં, જુઓ કે જે વખતે દ્રાક્ષ પાકે છે તે વખતે કાગડાની ચાંચ પાકવાનો રોગ થાય છે, આ પ્રમાણે ઇશ્વર કૃપાથી અનુકુળ સંધીનો લાભ ચુકી ભાગ્યહીનમાં અપવાની બેવશઈ ઉદિત્ય બંધુઓએ છોડી દેવી મુનાસજ છે. પોતાથી બને તેટલો સ્વચ્છાતી સુધારા માટે પ્રયત્ન કરવો. આપણું તથા આપણા વંશજોનું બહેતર ચલાવા ઉપરાંત આખી જાતીના હિતેચ્છુ તરીકે અગત્યતામાં અપવું જોઈએ. પ્રત્યેક

મનુષ્યની ફરજ પોતાના કુટુંબનું સારી રીતે ભરણપોષણ કરવું એટલીજ નથી પણ તેણે પોતાની કોમનું કલ્યાણ થાય તેવા ઉપાયો કામે લગાડવાને મહેનત કરવી. પછી પૈશાથી ન બને તો બુદ્ધિથી ને તેથી ન બને તો સુઝ સજ્જનોની અકલને અનુસરી સામેલ થવું. જે ઘેર વેદદ્વની સંભાળતો નથી અને જ્યાં અતિથીનું આવવું થતું નથી તે ઘર શ્મશાન બરાબર છે માટે ઘરમાં વિદ્યાધ્યન થયા કરે, ભણવું, ભણવું ને ભણવુંજ. વીશ વર્ષનો થાય ત્યાં સુધી તેને પરણવાની ઇચ્છા ન કરવી. અને માળાપે ફાંસામાં ફસાવવો નહીં. જેનાં માળાપ સમજી અને અનુભવી છે. તેઓ આ બાબતપર ખસુસ ધ્યાન કરશે. જે સમજી યુવાનીઆ છે તે સ્વતંત્રતા પકડી બ્રહ્મચર્ય ત્રત પાળી યોગ્ય ઉમરે સર્વાંગે કુશળ અને વિદ્યાવંતી એકજ કન્યા સાથે પોતાનો જન્મારો કાઢવા કબુલ કરશે એમ થશે સારેજ ઉદ્વિચોની અને બધી કોમની સારી દશા થશે. ઇશ્વર ! આવો વિચાર આર્યાવૃતના વતનીઓને ગળે ઉતાર !

એક કરતાં વધારે સ્ત્રીઓ એક પુરુષ પરણે તેથી કંટાળો આપતી કઠોર વાતો આપણા કાન ઉપર આવેછે તેથી આપણને કમકમાટ હુટેછે. ખસુસ એ માઠો બનાવ (રીવાજ) આપણી પવિત્ર ને ઉત્તમ માનિને છેકજ હીણું લગાડનાર છે માટે એવી ફજેતીઓથી આબરુ ગુમાવવા કરતાં એવા શોકકારક બનાવ બનતાં બંધ પડવા સારૂ યોગ્ય બચાં ભરવામાં આવે તો સંતોષકારક છે. આજ ઉપરથી પ્રથમારંબથી આંહી શુદ્ધ ઉદ્વિચોની હાલત હકીકતથી માહિતગાર થએલો માણસ હીણાગી ઉદ્વિચ અંધુઓની તુલના સહજ કરી શકશે. કવી મહાસુખરામ પોતાની એક કવિતામાં લખી મયાછે કે.

રોગી વૃત્ત.

સંસ્કૃત વિદ્યા તણો નાશ વીખો એ કીધો,
ઝાઝી નારે જોગવટો વીણુ જરથી લીધો.

આ ઉપરથી એમ તો સ્પષ્ટપણે સાબિત થાયછે કે એ સ્ત્રી
પરણવાની દુષ્ટ રૂઢીએ વાસ કરી આપણી ઉત્તમ માંતિ બ્રષ્ટ કરી છે.

અરે ! આ ચંડાળ દુષ્ટ હીત્રીયાના ઉદ્દંદીઆ નિષ્ઠુર કુચાસ ! તે
અમારી મહા પવિત્ર ભૂમીમાં પેશી તારી પાપી પ્રકૃતિએ કરોને સત્યા-
નાશ વાળી મુક્યું છે. તારી કટાક્ષે ચઢેલા કાઈ મોટા કે નાના, પંડી-
ત કે મૂર્ખ, રાજા કે રકં ને આરામ પામી ઠરી ઠામ એસવા પામ્યા
નથી ને પામશે પણ નહીં. જે હવેલીઓમાં શરા ઉદિચ્યો પોતાના
કુટુંબ સુદ્ધાં બડા મોજશોખથી રહેતા હતા, તે મકાનમાં એ સ્ત્રીઓ-
નો વાસ થવાથી કાળાં લાંબી પાંખના ચામાચેણુનો વાસ કરાવ્યો
ને પુષ્કળ હીરા મોતીને ઝવેરના ભંડારમાં લાંબા પુંછના ઉંદરને કાળ
રહેતા કર્યા. તથા અશ્લૂત શુશોભિત મહેલને કાળો મેંશ જેવો ને ભ-
યંકર બનાવી ચતુર કારીગરે કરેલી કાષ્ટની કારીગરી ઉઘેને હવાલે કરી
ધિકાર ! ધિકાર ! રે ધિકાર ! ! અરે મહારા સ્વમાતી બંધુઓ ! આ
વિષય વાંચતાં આપણને શું એ દુષ્ટ કુચાસ ઉપર તુચ્છકારનહીં આખે ?
અને શું એ દુષ્ટ રીવાજને ધિકારીને તેને દૂર નહીં કરે ?

મોટી દીલગીરીની વાત એછે કે, આ દુષ્ટ રીવાજથી આપણો
આખો દેશ ખરાબ થયોછે છતાં આપણી માતી તે દુષ્ટ અરીને
અળગો કર્યો હોય એમ જરાએ જણાતું નથી. મુઠીભર થોડાં માણ-
સોથી સુધારો થવો મુશ્કેલ છે. માટે દરેક બાધઓએ આવી બાળ-
તમાં બનતો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. યત્ન એ ઉન્નતીનાં ઓળખર છે તેવા

ઝોઝરને શા માટે અળગુ કરવું જોઈએ ? માટે હે રૂપી વત્સલો ! હવે જરા વિચાર કરીનેદુષ્ટ રીવાજ રૂપી અહીં મને દૂર કરેા જોયી આપણી જ્ઞાતીનું શ્રેય સત્વર થશે.

બીજી પ્રજા જ્યારે કેળવણીના વધારામાં અને સુધારાના પુરમાં સંપૂર્ણ આનંદ લેછે ત્યારે આપણા દેશ બાંધવો કાઈ એક સ્ત્રી પરણીને રખડતી મુકી, તે કાઈએ એ અને કાઈતો એવા બહાદુર માલમ પડશે જેની પછવાડે ત્રણ ત્રણ સ્ત્રીઓ કેશ ચુડા ઉતારે; અને તે બધીનું કે પોપણ થવાનું જોઈશું તે આપણી જ્ઞાતીને કેવળ એમ લગાડનાર જ માનુષ પડશે આ થોડી ખેદદાયક વાત છે ?

અફસોસા તેમની હાલતને કમ સમજપર! અફસોસ તેમના દુઃખ-દાયક રીવાજને તેથી થતા ભયંકર પરીણામ ઉપર ! અને વધારે અફસોસ તેમાં સપડાઈ ગયેલી રાંકડી અબળાઓની, નિર્બળ ને નિરાધાર દુઃખ ભરી હાલતપર ! ! ધિક્કાર છે. એવા કુઆલને ઉત્તેજન આપનાર તથા તેવા કમ સમજુને ચડાવણી કરી ખરાબી મેળવનાર આવી પ્રાણુ-ધાતક ને હીનસમતી ભરેલી આલથી તમારી ખરાબી હંમેશ થતી જોઈએ તથા જાણીએ છીએ તોપણ તેને છોડી કે ધટાડી શકતા નથી એ અફસોસ કરવા લાયક છે.

જે ઉપાય આપણા હાથમાં છે, જેમાં પૈસા ખર્ચ થતા નથી, જેથી જીવ જતો નથી, જેથી દેશાવર વેઠવો પડતો નથી, જેમાં કાંઈ જોખમ લાગતું નથી એટલું જ નહીં બલકે જેમાં સર્વોત્તમ સુખને ફાયદો છે, જે ફાયદા અને સુખમાં બીજા હજારો ફાયદા સમાઈ રહેલા છે. આવી તમારા સમાન મૂખાઈ, કમ સમજ બીજા કાનમાં દહેવી ? જે હથીઆર તમારો ધાત કરેછે તે હથીઆરનો નાશ કરવાને કે અળગુ

કરવાને શક્તીવાન હોવા છતાં તેનો નાશ નહીં કરતાં નાંખી નહીં દેતાં હાયેજ ધાત થવા દોહો. હી ત્રિયામાં ફસાએલા પુરષોને મહા મુળવણ અને દુઃખ થવાથી અન્ય રસ્તો રહેતો નથી સારે આપધાત કરેલા નથી સાંભળ્યા ?

દ્રષ્ટાંત.

સાંમ્પ્રત સમયમાં સાબ્રમતીને તટે આવેલા પેથાપુર ગામમાં લવણ કરીને એક ઉદ્દિગ્ય બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. જેની ઉમર વીસ વરસની થયા આઠ તેણે એક સ્ત્રી સાથે લગ્ન કર્યું. આઠ સંસાર વ્યવહારમાં અણરાગ અને ઉચક મન થવાથી એકદમ તે સ્ત્રીને દુઃખી કરવાના ઈરાદે બીજી સ્ત્રી પ્રેમકાર સાથે વિધીયુક્ત લગ્ન કીધું. જુની સ્ત્રીને હંમેશ મુઠ્ઠી, પાટુ અને તમાસાના પ્રહાર બિચારી નિરાધાર સ્ત્રી ઉપર વિના કારણે ચલાવે. કૂસંપ દીનપ્રતીદીન વધતો ચાલ્યો સામાસામી ગાજો મેણાંટુણાં અને છણકા છાકોટાથી આખા ગામમાં લવણ ફળેત ફળેત યઈ ગયો, કષ્ટાગ્ની સહન નહીં થવાથી છાનોમાનો ઝોરડામાં બેસી આ મહાકૃદ કર. રડે અને બહુ કલ્પાંત કરી કહે કે મારા શા ભોગ લાગ્યા કે મેં બે સ્ત્રીઓ પરણી એક વખતે નવી સ્ત્રી મંડી ઉપર રસોઈ કરતી હશે અને હેઠળ જુની સ્ત્રી કંઈ ધરતું કામ કરતી હશે તે પ્રસંગે આ દુષ્ટ લવણ નવી સ્ત્રીને માટે બજારમાંથી કંઈ ઉત્તમ કપડુ લાવ્યો અને મેડી ઉપર નવીને આપવા માટે નીસરણીનાં પગથીઆં ચઢેજે, એટલામાં જુની સ્ત્રી સમયસુચક હોવાથી તથા પેલુ નવું કપડુ દેખવાથી ઉભી થતાંવાંત પેલા પુરુષનો બે હાથે પગ ઝાલી રહી અને કહેવા લાગી કે નવી માને શું આપવા

હઈ જાઓછો ? હું તો એમને એમ જવ તલ હોમ્યા વગર આવી હઈશા કેમ શું તમે ધારો છો ? ભાવો એ સાલ્સો આપો મને નહીતો જોયા જેવું થશે. નવાં સ્ત્રી મેડી ઉપર રહીને આ પુરુષની માયાની ચોટલી ઝાલી ખેંચવા લાગી. એક તરફ નિચે પગ તાણે અને એક તરફ ઉપર માથું અને ચોટલી તાણે. આ વખતે પેલા પુરુષની કેવી સ્થિતિ થઈ હશે કેવું જવાબારૂં દુઃખ થયું હશે ? પડોશીનાં માણસો ભુમરાણુ અને રડાપીટથી એકઠાં મળ્યાં અને તમાસા જેવું દેખી ધિક્કારવા તથા હસવા લાગ્યાં. પેલા લવજીથી મોં જાતી બંધુઓમાં સ્ત્રી રીતે બતાવાય ? એમ ધારી તેજ રાત્રીએ વિષખાઈ આપઘાત કીધો. અરે ! આ લાખત્રો કેવો ધડો લેવા જોગછે. અરે હી ત્રીયાથી કાઈ સુખી થયું નથી તેમ થવાનું પણ નથી એ સર્વ માન્ય સિદ્ધાંત છે.

આ હકીકતથી તોળાહો સ્વજાતી બંધુઓ પોતાના દુઃખદાયક રીજવાને તોડી પાડવાની ઉંઘ ક્યારે ઉરાડશે ? તમાસં જે વખતે લગ્ન થાયછે તે વખતે કેવી પ્રતિજ્ઞાઓ કરેછો ? તેને કારણે મુકી સ્વછંદી પણે વર્તેછો નામના કહેવાતા કુલીનો એક ઉપર અનેક પત્નીઓ કરેછે. પછી તેને ખાવા પીવા તથા પહેરવા ઓઢવાને પુરતું નહીં મળવાથી ફજેતીના ફાળકામાં જીવ ચમડોળ ચઢેછે. આવી રીતે ભટકતી મુકવા બીજી સારી શું કરવા લગ્ન કરવું જોઈએ ? ને ખેર ! ક્યું તો તેને પાળવી જોઈએ. તે તો ખુલ્લું જ છે. તો તેવી સ્ત્રીઓ સાથે સંસાર વ્યવહાર તજી ભાઈ સાહેબ નવાં બાઈ સાહેબ સાથે તો બિચારી અનાથ અબળાઓની સી ગતિ ? કૃષ્ણારામ કહેછે કે.—

સાઠે વરસે સાન કંઈકે મુકી ધરણે.

વારંધઈ બિધ્વાન ફરી ફરીને પરણે.

એકથી વધારે સ્ત્રીઓ કરનારની વચનું માપ કૃષ્ણારામે સાઠ વ-
ર્ષનું કહ્યું છે. અને તે પ્રમાણે એકથી વધારે સ્ત્રીઓ પરણનારમાં વિ-
દ્વાનને પણ ગણ્યા છે. કૃષ્ણારામ પોતાના શબ્દ સંસારી તે ઉપર
આગળ જતાં ખૂબ ધિક્કાર બતાવે છે તેમણે શબ્દ રૂપી ધખાવેલા
ઓળાના ગુણકારી ડામો દેવામાં ડહાપણની કસર કાંઈ કરી નથી. પ-
રંતુ અમણીયા ઉદિવ્યો આંખ ઉઘાડીને તે તરફ જોતા નથી. વધારે
સ્ત્રીઓનો ભાડે લીધેલ સાંકડા ઘરમાં સમાસ થતો નથી તેથી તથા
ખીજાં કેટલાંક કારણોથી તેઓ પીયર કે મોસાળ રખડી ધધિરઉધર
કરી કાળ નિર્ગમે છે એવી સ્થિતિમાં ઉદર પોપણના સાંસા પડે છે આવી
થએવી સ્થિતિમાં એવી સ્ત્રીઓની ચિત્તવૃત્તિ નિતીમાર્ગથી ઢળી જાય
છે. ઉદિવ્ય રાજાઓને એક બૈરીથી હીણપત લાજે છે. એટલે રાજા
ઈક્ષ્વાકુ પ્રમાણે બે ત્રણ ચાર બૈરીઓ ન હોય તો તેમનું ભૂશણ
શું ? રાજાને માત્ર એકજ બૈરી હોય તો તેથી તેમની લાજ જાય
સિધપુરને અમદાવાદનું ઉદિવ્ય રાજા બહાદુરો પોતાના વિશાળ ભૂખ
દુઃખ મય રાજ્ય મહેલમાં પોતાની રાણીઓ સાથે જનાનાની મરદાન
ધને હાકમી બડી ધામધુમ, મ્હોટામ, ને અકકડ થઇ બજાવે છે,
ઘરમાં જ્યેષ્ઠી (ભૂખ) ફરતી હોય છે. તેજ શકનર બે ત્રણ બૈરી-
ઓની વાંચી કરી ચુક્યા હોય છે. “બૈરી બાંધવી ને હાથી બાંધવો એ
બરાબર છે.” પરંતુ ઉદિવ્ય રાજાને તેની શી ગણતી છે ? મૂળમાં તે
વિચાર કરવાને અશક્તને અયોગ્ય હાય છે. બ્યાંસુધી પાસથે અને
અનાજ મહોંચે ત્યાં સુધી રાંડને જોગી રાખે અને ખોરાક ખુટયો કે
એ નિરપરાધી, નિર્ભાગ્ય રાંક બિચારી અબજાની હાલત જોઈલ્યો ?
તેના ઉપર માળ મલોચ, ઢીંકાપાટુ, માર પછાડ, ડાણુમ તરફડા ને

મેણા દુશ્મનો વરસાદ વરસે છે. તે તો પરમાવધિ ! કૃષ્ણરામે ક-
તું છે કે “કંઈ પરણેલી નાર પ્રહાર કરે ત્યાં પેખી” છત્યાદી
વિદંબણાઓ તે જીને શીર ખડુ વીતે છે. તો પણ તે રાંકડી અ-
બળા એવું અસભ્ય સંકટ ધણી ગંભીરતાને ધૈર્યતાથી સહન ક-
રે છે. અને પોતાના માખામ સગપણ કરનાર અને તકદીરને બહુજ
શ્રમ દેછે, તથા નિંદે છે. પોતા ઉપર ચુજરતા ગજાવતો કે બુ-
લમનો ઈનસાફ માગવાને બદલે પોતે હાય અફસોસથી બેસુમાર
ગમગીનીમાં ગીરફતાર થઈ રહેછે. તે ગિચારીની સંજ્ઞાળ લેનાર કોણ
આધુનીક સમયમાં ધણા ઉદિચ્ય બધુઓ બહાર બાપણો ઈ-
ત્યાદી હીતે પોતાના વિચાર હીત્રીયા નિપેધ કરવા જણાવે છે.
પણ આંદર ખાતેથી તેઓને નિયમ સાચવી શકતા નથી. અને ક-
હેના પણ કરના નહીં આવે. હામ્ય જનક પ્રકાર કેટલો ગધો સો-
ચનીય છે. તેઓ ગમે તેટલું વક્તા તરીકે બાપણ કરે બારીક ચા-
લોકનથી વિષય લખે પણ આંદર ખાતેથી બેને ત્રણ બૈરીઓ પરણ-
વાથી લોકોના મનને જોઈએ તેટલી અસર થતી નથી.

સ્વચાલીના સુઠ બધુઓએ કમરકસી પૂર્ણ નિશ્ચયી ટેક-
થી મેદાન પડી યોગ્ય વિચાર પ્રદર્શીત કરી પ્રજાના મન ઉપર અસર
કરે તેવી છાપ પડે તો બેશક સ્પીટીયંતર થયા વીના બાગ્યેજ રહેશે
અને બ્યારે દેશનું શ્રેય થશે ત્યારે ચાલીની ઉત્તતી થવાને પણ વિલંબ
નહીંજ થાય.

ગિચારી રાંકડી રાખતો માંકડો પતી જે કુળકપી મખથી આંકડો
રાખી માંકડો અહીં છકેલો ફરેછે તેનો દમામ, દંબ અને વડાઇનીતો
વાતજ કરવી નહીં, પરમેશ્વર કરતાં પણ પોતે વિશેષ ઉંચા ફૂળનો

હાય તે મીશાલે તેનું ઉદ્ધતામયી જેનુંને જેટલું બોળી દેવાય તેવુંને તેટલું ત્રાડીને શીખામણુ દેવા આવનાર પ્રત્યે બોલવું તે સાંભળી એક અચળ ક્ષમાધર પણ સુરાતન કીવા ક્રોધમાં આવી જાય આ મુજબ એ બાઈના દુઃખમાં કાંઈ સીમા હોતી નથી આવું પ્રત્યેક સ્થાને પ્રત્યક્ષ જોવામાં આવવા છતાં મર્ષ મા બાપો પોતાની પુત્રીને એ કષ્ટજન્ય છાયાંધ કુલામાં નિદ્ય થઈ નાંખી દેછે અને તે છોકરીને તેના તકદીરમાં લવાલો સોંપેછે. એક ઉપર બીજી, બીજી ઉપર ત્રીજી પરણનાર હવે ક્યારે અટકશે ? કુમળાં કલ્પેન અબળાઓનાં શેકનાર ક્યારે સુધરશે ? એમ જેના તેના મોંઢામાંથી ઉદ્ગાર નીકળેછે. અફસોસ ! સ્ત્રી જાતીના કદા દુસ્મનોના મગજમાં એ દુઃખદભરી બીનાનો પરીત્યાગ કરવાનું બધાં સુધી સુઝતુ નથી ત્યાં સુધી કાંઈ દિવસ આ નિગંધ અનર્થ અને મનુષ્ય જાતીના ભલાની ખાતર ધૃશ્વરે નિર્મેલા ધારાથી ઉદ્ગદ્ય આજનારને ચાતક આવનાર નથી ? ક્યાં સુધી વિનતીઓ અને ભલામણોથી વિનવીએ ? જરૂ વર્ષે લગ્નગાળો બેઠો કે કીશોર વયની અબળાઓના દીક્રમાં અગ્ની પ્રદિપ થવાનો ! ! નીશ્વાસાને રૂદન શરૂ થવાનાં. ક્રોધને નેવાં સાંસરીઆમાં લાવા (લ્યાળા) લેવાનો તો ક્રોધને મોટાકામાં. જૈરીઓની શબ્દ્યા ગણવાનો ચાલો થઈ આવેછે. નથી ચાંક્ષાનો નિયમ કે નથી પુરતનો ધારો, જેમ આવ્યું તેમ લીધું, એજ સમજણાં થઈ પડીછે. અફસોસ ! ! હી ત્રીયાની કહાણીનો પાર રહ્યો નથી. કેવળ નિર્દોષ અબળાઓને માથે શોક્ય આમ કરવાથી કશુંચા કંકાસ વધતો જાયછે. અન્ન વસ્ત્ર સાડાં એવાં લેતચેદે. કેટલીક શુદ્ધને ઘેર રાંધેછે કે પછી તેથીએ બીજા ઇલાજ લેછે. આ બાબત સુઝ શેડીઆઓ કશો પણ ઇલાજ નહીં લેતાં વેડીઆ જેવા બની ગયાછે.

એ પણ દુકાળમાં અવિક માસ સરીખુ બન્યું છે. બ્યાં કુસંપને અદે-
ખાઈ ત્ય ઐક્યતાનો પરીપૂરવ પામે થાયજ નહીં. તે આંહી જોવામાં
આવેછે. હવે હદ વળી, હવે ધણું થયું. સુંદરીઓનાં સોણીત સોસ-
વામાં, ક્ષેત્રનાં કકડાવવામાં અને બીજા અનેક અનર્થ થવામાં મણા રહી
નથી. સ્ત્રીને પરણ્યાબાદ પાછળથી જે જોરબ્યાજળી વર્તણૂક ચકાવી
તેને દુઃખ દેવામાં શુરા ઉદ્વિગ્ધો શુરવીર ગણાયછે પણ તેમણે જાણવું
જોઈએ તે બાબત શાસ્ત્રકાશની કેવી આજ્ઞા છે ? પારાશર કહેછે કે—

અદુષ્ટાપતિતાંભાર્યા, મુર્ખોયસ્તુષરિત્યજેત્ ॥

સપ્તજન્મનિસશ્ચિત્વં, સવૈધવ્યમવાપ્રયાત્ ॥૧૨॥

અર્થ.—નહીં દુષ્ટ એવી અને પવિત્ર એવી ભાર્યા જે સ્ત્રી તેને
પોતાનો સ્વામી મુખપણા વડે ત્યાગ કરે તો સાત જન્મ સુધી પોતે
સ્ત્રી થઈને વિધવા પણું ભોગવે.

વિદુરે ધ્રુતરાષ્ટ્ર રાજાને કહ્યુંછે કે,—

પૂજનીઆમહાભાગાઃપુण्याશ્ચગૃહદીપ્તયઃ

સ્ત્રિયઃશ્રિયોગૃહસ્યોક્તાસ્તસ્માદક્ષ્યાવિશેષતઃ

સદા ચરણવાળી, પવિત્ર તથા ઘરમાં દીવા રૂપ એવી સત્કાર
કરવા લાયક સ્ત્રીઓ ધરની શોભા છે; તેથી વિશેષ પણાએ રક્ષણ
કરવા યોગ્ય છે.

માનવ ધર્મ શાસ્ત્રના નવમા અધ્યાયમાં કહ્યુંછે કે,

અન્યોન્યસ્યાવ્યભીચારોભવેદામરણાંતિકઃ

एषधर्मःसमासेन ज्ञेयःस्त्रीपुंषयोःपरः

મરતાં સુધી સ્ત્રી પુરુષનો પરસ્પર ભાવ આણું રહે એજ તેમનો

સંક્ષેપથી પરમ ધર્મ જાણવો.

હી ત્રિભક્તો નિષેધ કરવા કાળજીવંત થશો તો તમારું શ્રેય થશે એટલું જ નહીં પણ તમે દુર્ધર્મ દયાણુમાંથી મુક્ત થઈ સારો સ્થિતિને પાત્ર થશો. એવી સદ્ગતિ પરમકૃપાળુ પરમેશ્વર તમારા હૃદયમાં સ્થાપન કરે ને સર્વ સ્વજ્ઞાતિ બંધુઓનો અબ્યુદય થાઓ.

મેં શ્રીઓ પરણવાનું ઉદ્દિગ્યોને જીવસાટે વ્યસન થઈ પડ્યું છે. તે પ્રાણાંત થતા સુધી છુટે નહીં એવો હરાંમ ચસકો હરામ દાનત અને હરામનું ખાવાપડે લાગેલો છે. ઉદ્દિગ્યોની સ્થિતિમાં આવો વિપરીત મહદંતર થએલો જાણીને અપૂર્વ ક્ષોભ થાય છે. અને તેથીજ કાંઈ પણ શુભ સ્થિત્યંતર નહીં થતાં દીન પ્રતીદીન અધીક દુર્દશામય દુઃખ દરીયામાં ડુબશો. માટે જેમ જને તેમ સુધરવું ઉચિત છે કેમકે ચાલતો જમાનો કાળગગન પદ્ધતીથી પ્રતીકુળ થવા લાગ્યો છે. માટે સમયાનુસાર થવામાં જો દીર્ઘસુન્નતા રાખશો તો જાજ સુધી યોડી ધણી જાળવી રાખેલી આખર શુભાવી દેશે. માટે એનો ને સ્વહિતેચ્છુ થાઓ ઉદ્યોગ, પરાક્રમ, પરીશ્રમ કે ઉજાણીનાં જીવાયો લેવા માતી પછાત છે ત્યારે તેમને સ્થિતિ બદલ થતા અટકાવવાનો સ્તુત્ય ઉદ્યોગ જોઓ લાઇ ખેડા છે. તેમની પડોપકારી ધારણમાં મહા વિટંબનાઓ નડશે તોપણ તેઓની સુધારણા પરમ કૃપાળુ પરમેશ્વર પાર પાડશે, અને મારા હોલા આજસુ, મિષ્ટાનેચ્છુ, માતી બાઇઓની પ્રમીત વૃત્તિઓ દૂર કરશે.

હી ત્રીયાથી ઉદ્દિગ્યોની અએલી અધર્મ કરાનો મુકાબલો.

ખીજ માતીઓને પડતી મુશ્કેલી એક સાધારણ સ્થિતિનો વણીક અને સાધારણ સ્થિતિમાં ખપતો ઉદ્દિગ્ય એ ખેનો મુકાબલો કરવું

તો તેમાં અશમાન જમીનનો તદ્દાવત જણાશે પરંતુ એક કનિષ્ઠ સ્થિતિમાં ગણાતો વાણીઓ અને ગદ્યમ સ્થિતિમાં ગણાતો ઉદ્દિ-
ર્ભનો મુકાબલો કરવાથી તેઓ ધણી રીતે એક ખીજની સ્થિતિમાં સમાન થાય ખરા આટલો બધો તદ્દાવત પડવાનું કારણ “ખાછળ મતિઆ બ્રાહ્મણ” બ્રાહ્મણે વિદ્યા વેચેલી છે. “બ્રાહ્મણો હી ત્રીયાના ચાલને વળગી રહ્યા છે.” એ કહેવત ખરી છે કેમકે કલાણા રીવાજથી આપણી દીન પરદીન ખરાખી થતી જાય છે. એવું પોતે સમજતા તથા જાણતા છતાં અને તેથી પોતાને થતી હાનીને એ ના પસંદ ચાલ વિશે જાહેર રીતે બખડતા છતાં પણ તેથી પોતે અલગ થતા નથી. અગર ખીજ રીતે કહીએ તો એ નાશકારક રીવાજને દૂર કરી શકતા નથી. એ કેવી નાદાની, ના મદાઈને એવકુદાર્થ છે ?

હાહરો.

જની ખુઝી અળુગત કરે, તા સૌ કહા બસામ;

બગતહીં સોવત રહૈ, તાહી કાસકે જગાય.

૧

અર્થ—જણી ખુઝીને અવળાઈ કરે તેનો શો ઉપાય કરવો ? જાગતો હોય તે સુતો રહે તેને ગમે તેમ જગાડો તોય પણ ન ઉઠે.

પ્રીય ભાઈઓ ! તમે કેવા કર્મહીણને બોળુ પેદા થયાછો ? તમારા પરાક્રમી ને પ્રતાપી પૂર્વજોએ મહાભારત મહેનતથી પ્રાપ્ત કરેલ વિદ્યા, નિતી, ધર્મ, સદાચાર ને કીર્તી એ તમારા જેવા અવળચંડા, ઉધે બોદીઆ, કપુત, શાતીશત્રુ ને ભાગ્યહીણની હૈયાતીમાં લેશમાત્ર પણ જોવા વખત રહ્યો નહીં. પણ તેથી અતી વિરુદ્ધ, હાની કારક, દુઃખકારક ને શોક કારક બનાવ તમારી નજરે પડે છે. શાતીભાઈઓ ! આ હાલતે પહોંચવાનું તથા એવા મહદંતર પડી વિરૂપ થવાનું

તમારા કરતાં તમારા જાપદાદ વધારે ઠપકા પાત્ર છે. કેમકે તેઓએ નહારા રીવાજોને જો નિર્મુગ કીધા હોત તે આપણી સ્થિતિ સુધરવા માંડી હોત. પણ તે રીવાજોને જોમના તેમ ચાલવા દીધા એ તેઓની બાડરીઆ પ્રવાહ જેવી અંધ પરંપરા રસમ આપણા કટો દુશ્મન થઈ પડી છે. કે જેની હાય અદ્વિસાસ કરવાની તકદીરમાં સરજત કીધી હોય. એમ સમજાય છે. હવે જાજ સુધી થતી આવેલી બૂલ નહીં સુધારો અથવા નાશકારક નહારા રીવાજોનો અટકાવ નહીં કરો તો જાપદાદ કરતાં પણ વધારે ઠપકા પાત્ર તથા ખરેખરી ખરાબી થશે. કેમકે હાલનો પ્રસંગ સાતુકુળ છે. લાભકારક સુધારાઓ કરવાને સુગમ પડતાં સાધનો હાલ મળી શકે તેમ છે. પૂર્વ કાળના જેમી કઠીણતા હાલ રહી નથી માટે હાય આવેલી અછીતક લાભને જત્તા કરી જોવી નહીં જોઈએ.

પ્રીય બંધુઓ ! દ્વી ત્રીયાના પુરા ચાલને દૂર કરો. સખળ દ્વી ત્રીયાની સાથે કુમંપ, કલેશ, પ્રતિકુળ હોય છે અને પછી તેમના સાથીતો વ્યભિચાર, અપકીર્તી ફજેતી, શોક, કષ્ટ, સંતાપ, અધસદ્ અમર્યાદા, સ્વછંદીપણ, અપમાન્ય ઇત્યાદી તેઓ પોતાના સર્વ સાહીત્યોને સહ વર્તમાન લાવી નિરાંતે નિવાસ કરી રહે છે અને તેઓ પછી સંસાર ત્યાગ, પરપુરુષ સહગમન વિદેશ મનન તથા આપણાં તમા પરીણામો દર્શાવે છે. આ બધા પુરા બનાવનો જન્મ આપનાર તમા હાની થવાનું કારણ કાણ ? હું ઘણીજ દિલગીરીથી તેનો કિત્તર આ-આપું છું કે તે દ્વી ત્રીયાજ છે એવા દુર્મતિ નિયતે હવે પછી કેવાં કણ ભોગવવાં પડશે ? કૃતકર્મક્ષયોનાસ્તિ એ પ્રમાણે તેઓના સદ્રષ ભવિષ્ય કાળમાં નકી કાળાં કષ્ટ નિર્મેલાં છે, દુઃખ પામતી આ બિચારી

અશ્રુપાત કરી પોતાના માયાપના નામનો છેડો વાળી -હૃદયભેદક રૂદન કરી તેમને જે અસંખ્યને ઉગ્ર આપો આપેછે તે ન્યાયી જગત નિયંતા શું નથી જાણતો ? પાપી માયાપો દીકરીના દુઃખને માટે તેના તકદીરનો દોષ જતાવી પોતાના કાળાકૃત્યનો મોટો વાંક છુપાવે છે. પરંતુ તેમની એ ઠગાઈ જગતના અલ્પહી પ્રાણીને છેતરવાને કદાચ ક્ષાણ થાય તથાપી સર્વવ્યાપક શ્રષ્ટી કર્તા વિશ્વપિતા તે દુઃખના દાવમાં કદી આવવાનો છેજ નહીં. તેતો સર્વજ્ઞ છે. તેવાં કાળાં કૃત્યો કરનાર સર્વે તેની જાણમાંજ છે.

અરે નિર્દયને કઠોર કાળજના દ્વી ત્રિયાનો આલ પસંદ કરનારો આત્મા તમારી દીકરીને માટે તમે જરાપણ શું દયાવૃત્તિ નહીં રાખો ? અરે નિઃપારધીઓ ! શું તમે તમારી સુતાઓનું શ્રાણીત પીવાને પણ શરમત્યાગી તત્પર થયાછો ? તમારી તૃપ્તા શું તે વિના તૃપ્ત નહીંજ થાયા અરે વજ્ર -હૃદયના કાળાં કરમ કરનારા નામુ જોણુ, તમારી રાંક અનાથ પુત્રીએ તમારે શું બગાડયું છે ! કે તેના ઉપર તમે કદા શત્રુ કરતાં પણ વિશેષ વેર લેવાને સુકતા નથી ? ને અજ્ઞાન બાળા બિચારી તમારી દયાને સત્તા ઉપર મગર તથા પુસ્તક છતાં તમે વિશ્વાસઘાતી, દ્રવ્યલપટ, મહાપાપીને નિય યઈ તેમની અત્માન અવસ્થામાંજ એક મહા બયાનક સંકટારણ્યપી સંસારમાં મહા આપત્તિઓ ભોગવવાને જાણી જોઈ દેખી પેખીને નાંખોછો તેથી તે બિચારી પાછળથી દુઃખી થાયછે. અને અતી આકૃંદ કરેછે. ત્યારે તમે તેના કમનંશીયનું બહાનું કાઢી તમારો મહા દોષ છુપાવવાની તજવીજ કરોછો. એ શું યોગ્ય છે ? શું એથી તમારો દોષ અચ્છાદીત રહેછે ? આવાં કૂરકર્મને હજીકડતી પાપી ધારણા પરમકૃપાળુ પરમેશ્વર કદી સહન

કરશે નહીં. પરંતુ તેનો યોગ્ય જલ્લો તમોને સખત નસીચતના આ-
કારમાં આપશે. એવા કેટલાક દાખલા તમોએ નજરે જોયા હતાં.
પણ તમો હૈયાકુટાઓ કાંઈ પણ પાછુ વાળી કે વિચાર કરી જોતા
નથી એ ખેદકારક છે. મારા માતી બાંધુઓની એવી વિપરીત દૃષ્ટિ
મટે તેવી રૂડી પ્રેરણા તેમના હૃદયમાં હે કૃપાળુ પરમેશ્વર કૃપા
બુદ્ધિથી તમે કરો.

શાંકયોના પ્રપંચ, સ્વાર્થ દ્રષ્ટીને માર્ગીક વિચારોને ક્ષીણે નાના
પ્રકારની વિટંબનાઓ વેડવી પડે છે અને અંતઃકરણ નિરંતર દુઃખ,
શોક અને ચીંતામાંજ ડુબેલું હોય છે. તે સંસારી સુખ વિશે અમા-
ગીઓ અને આખરે શુભાવનાર તરીકે લોકમાં લેખાય છે. એક સ્ત્રી
તરફ કંઈ જાસ્તી પ્યાર તથા વધુધરુ પરીચય રાખવામાં અનેક તરફ-
ની ઉપાધીઓ પેદા થાય છે. દૈવયોગે તેનું કમોત પણ થાય છે. એ-
કથી વધારે સ્ત્રી ખરણનારની સ્થિતિ સુચવે એવો એક શ્લોક છે કે:—

વિલાદ્વર્હિર્વિલસ્યાતઃ સ્થીતમાર્જારિસર્પયોઃ ॥

મય્રેચાલ્ચુરિવાભતિ, દ્વિઆર્યપુરુષાધમઃ ॥૧॥

કાઈ રાફડામાં સાપ હોય અને તેમાં ઊંદર પેસે અને ફક્ત
રાફડાના મોંઢા ઉપર બિજાડો આવીને ઉભો રહે એ ઊંદરની એવી
અવસ્થા તેવી અવસ્થા જે બાઈડીઓના ધણીની જાણુવી. જે બા-
ઈડીનો ધણી અધમ ને અમાગીઓ જાણુવો રીંવા બહુધા એકથી વ-
ધારે સ્ત્રીઓ પરણનાર પુરુષનો તથા તે પુરુષની સ્ત્રીઓનો અવતાર
વર્ણ છે. એકથી વધારે સ્ત્રીઓ પરણુવી એ ખરેખર શોક સંકટના
સિંધુમાં પડવા સમાનજ છે.

ઉદિત્ય અંધુઓ ! તમારી પુત્રીઓને તમે સોકવ ઉપર જ્યાં જ્યાં દીધી હશે તે તમામ દુઃખી હાલતમાંજ હશે. ધણીને તો ધાન્ય લૂગડાના પણ સાંસા પડના હશે. આવી નિર્ધન અને દુઃખી હાલત નિર્ખી તમારે હૃદય કેટલું અધું કકળી જાયછે ? તમારી દીકરીઓ કેવા કડીણુ આપના ઉદગાર કાઢતી હશે; અને પાછળથી તમેને કેટલો અધો પરતાવો થતો હશે ? તે પુખ્ત પણે વિચાર કરો. હાથમાં દીધો છતાં કૂવામાં પડતું અરે કુવાડીનો ધા હાથે કરીને ખમ ઉપર મારવો વ્યાજબી છે ? ફળેતીના કાળકા જગત પ્રસીદ્ધ થાય, સુખે રહેવાય નહીં, અને વિવિધ વિટંબણાઓથી કાળજી કકળી જાય એ કરતાં પ્રથમજ એનીને પગલાં બંધા હોય તો પ્રાણાંતે પણ પરતાવાનું કારણ જો નહીં. એક ગરીબ અને કંગાલ મનુષ્ય સારો સોકવવાળો પ્રાણાંતે પણ પસંદ કરવો નહીં.

ચાંદીઆ વરની સ્ત્રીઓમાં સંસાર સુખ ભોગવવાની રીતો કવચિતજ હશે. યાકી ધણીઓનેતો પાર વીનાના વીતરોડા વએણાં થઈને માથે દેવતાઈ શાખા વીતતા હોયછે. જે જોઈને આપણી આંખો યાકી ગઈ હોયછે. કુસીનને શ્રેષ્ઠ મણી તેને ઘેર દીકરી દેવાનું કારણ તે સુખી થાય પરંતુ હવે તો પોતાની દીકરી ઉપર આ ભવ અથવા પૂર્વ ભવનું વેર હોય તો બદલો વાળવાને સાહે તેને દુઃખસાગરમાં કુઆડવા સાહે હીણુમાંથી કરીનેજ કુળવાન ચાંદીઆને દેવી એમ પ્રત્યેક સ્થાને સિદ્ધ થઈ ચુક્યું છે.

મનુસ્મૃતિના નવમા અધ્યાયમાં કહ્યું છે કે,—

કામમામરણાત્તિષ્ઠેદ્રહે કમ્યર્ષુમન્યાપિ ॥

નચૈવૈનાંપ્રયચ્છેત્ત ગુણહીનાયર્કર્હિષત્ ॥

અર્થ.—ત્રી ધર્મ પ્રાપ્ત થયો હોય તો પણ કન્યા બન્ને આખો જન્મ ધરમાં કુંવારી રહે પરંતુ વિદ્યા અને ગુણહીન પુરુષને કન્યા સર્વથા આપવીજ નહીં. માટે આ વાત લક્ષમાં લેવા યોગ્ય છે. શાખને લીધે પોતાની ત્રી કીંવા શ્વસુરપક્ષ પ્રત્યે કંઈ અણગનાવ કે વાદવિવાદ થવાને લીધે, ચાંદાના રૂપીઆ મળવાની લાક્ષ્યને લીધે, સરખા સરખી સ્નેહીઓની ટાળીઓ દેખા દેખી અચર મમતા મમતીને લીધે, ચાંદાના રૂપીઆ મળવાની લાક્ષ્યને લીધે પોતાની ત્રી ઉપર પોતાના માવતરની ઇતિરાજ થવાથી ખીજી, ત્રીજી કે ચોથી ત્રી કરવા તેઓ સંમતી આપે કીંવા આજ્ઞા કરે તેને લીધે ઇત્યાદી કારણો સકુલીન કહેવરાવનારાઓ પોતાના પાપી વિચાર, મક્કીન મન જે દરામ હવંસોને તૃપ્ત કરવા પોતાને એક ત્રી હયાત છતાં તે ઉપર બે ત્રણ કે ચાર ત્રીઓ પરજી છે. પોતાની અદ્ધાર વર્ષની વય થઇને ત્યાં સુધીમાં કંઈ સંતાન પ્રાપ્ત ન થાય તો સંતતી પ્રાપ્તના સગમે તે ત્રી ઉપર સત્વર શોક્ય લાઘવાને સમારંભ થાયછે, અશક્ત કે અડભંગ, હીજી કમાઉ હોવાથી પરજીત્રી ત્રીનાં પીહેરીનાં તરફથી પોતાને નિર્વાહ નિમીત્ત કંઈ સહાયતા ન મળે તો તે લપોડ લાગશેજી ખીજી ત્રી પરજી તે વડે મેળવેજા ચાંદાના રૂપીઆથી પોતાને પડેલી પ્રયમની ખોટનો ખંખ વાળેછે. ગુલામખીરીના ધંધાદારી દેશોમાં ગુલામોની જેવી દુઃખ દાઝને દયમણી હાક્કત આપજી બણી છે. તેવીજ ઉદ્વેગ્ય જ્ઞાતિમાં કુલીનના ધરની ત્રીઓની અફસોસ કરવા લાયક ને કશ્ચાજનક સ્થિતિ છે. તેમની આંસુ ભરી આંખો, તીરસ્કાર, મોણાં ડુણાં કે માળો વિગેરે નહોય તે દિવસ તો વાર્ષીક મહા પર્વ ને સ્નાન-દાશર્થ્યનો ઉત્સાહી દીન તુલ્ય થઈ પડેછે. પણ “ ચાર દિવસનું ચાંદ્રજી

ને પાછી અધારી રાત " તે બિચારીઓને માથે જે સિતાની વીતે છે, જે દેવતાઈ શાખા પડે છે તે તો તોઆહ !! એવા બનાવ સમીપ જોનારને સખત ખુનસ ને ચીડ ચઢેછે, અને લોહીનાં તરચકાં આંખમાં આવેછે એટલે ચક્ષુઓ વિપરીત દેખાવથી રક્તમય બની કાંધનાં કીરણ સનેજ પામેછે.

દંપતી બાવથી રહેવાના સ્વધર્મોના અગ્નિ ૩૫ ઉદિચ્ચો સંસાર વ્યવહારનાં સુખાનંદથી કેવળ કમનસીબ છે. સલાહ સંપના શ્રેષ્ઠ કાનુનોને તેઓએ કાળી મેશથી રદ કરેલા છે. કુટુંબ કસદ એતો નમનું નિત્ય કર્મ થઇ પડ્યું છે. સૌક્ય સંતાપને વનિતા વિલાપના દેખાવ નજરે જોવાથીજ ખ્યાલમાં આવે બાકી તે વિશે જાણવું એટલુંજ ખસ છે. દાંખત્ય ધર્મ પ્રતિનિતા કુટુંબ કલેશ ચક્રાવાના મહા યુદ્ધ પ્રસંગે તમાસમીરેની ટોળીઓ બરાવ છે રણ રંગ જુમી નાટકમાં નાટકપાત્ર ઉદિચ્ચ જ્ઞાની દંપતિ પોત પોતાના વેશ યથાસ્થીત નદ્ય બેદક આકારમાં ભજવી બતાવેછે. તેથી એ રસ બધા રંગીલા નાટક પાત્રો તરફથી તમાસમીરેનાં નિરિક્ષણાતુર નેત્રો જરા પણ ખીજી મમ જોતા નથી. પ્રિય બંધુઓ ! કેવી આ નાટક બૂમી ? કેવી ઉદિચ્ચ દંપતી દારણ યુદ્ધ પ્રસંગની ખુશી, શું તે શીતાન પુરુષની વકતૃત્વ, શી તેથી દાયદરાજી, શું તેનું કડીણ નદ્ય, શું તેનું નિવ યુક્ત વદન, શું તેની જૂખત્ય અને એકંદર રીતે તેની કૂર કામેલીઅત તથા તેના મનસ્વી પણાનાં શા વખાણ કરીએ ? હુંતો તેની તારીફ કરવાને તાકાદ ધરાવતી નથી. એ નાટક ભજવી બતાવ્યાના દુગ્ધ તરીકે તેમની મહેનતના બદલામાં જગતમાં તેમનું નાક કદ થાયછે. કાળીજ દુઃખ કષ્ટો તે વિશે નાટકરૂપી નવીન પુસ્તક જાણવાં

ધારે તો તે સંભરીત છે. આવા ઢેડ કુન્નેતાઓ વિશે વધારે લખવા-
થી હવે કંટાળીને અટકતું પડે છે. કુન્નિનો પોતાની યેરીને પોતાના
ઉપાન (ખાસડા) સમાન તુચ્છ ગણે છે. “ શુક્ર સ્વાયડીને બે મદામની
ખાયડી ” એટલી કીમત સ્ત્રીઓની ગણે છે, સ્ત્રીઓને અવાચક દોરથી
પગ દહાડી ગણે તેનાં શું આશ્ચર્ય ? સ્ત્રીનું બોલવું મને તેવું ગુણ
કારક કે કીમતી સજ્જાહ સમાન હોય તો પણ તે યેરીના મોંઢામાંથી
બોલાયું તેટલાજ કારણથી તે ઉપર તેઓ લક્ષ આપતા નથી પરંતુ
મનુસ્મૃતિના ત્રીજા અધ્યાયના પદમા શ્લોકમાં કહ્યું છે કે,—

યત્રનાર્યસ્તપુજ્યંતે રમંતેતત્રદેવતા ॥

યત્રૈતાસ્તુનપુજ્યંતે સર્વાસ્તત્રાફલાઃક્રિયાઃ ॥૬૬॥

અર્થ:—જે કુળમાં સ્ત્રીઓનું સન્માન થાય છે તે કુળ ઉ-
પર દેવ તૃપ્ત છે, અને જે કુળમાં સ્ત્રીઓનું સન્માન થતુ નથી. તે
કુળની યજ્ઞ આદિ જ્ઞાન ક્રિયાઓ નિષ્ફળ જાય છે.

વળી કહ્યું છે કે—

સંતુષ્ટોભાર્યયામર્તા મર્તાભાર્યાતયૈવચ ॥

યસ્મિન્નેવકુલેનિસં કલ્યાણતત્રવૈધુવમ્ ॥૬૭॥

જે કુળમાં ધણી ધણીઆણીને બને છે એટલે સ્ત્રીથી તેના
ભર્યાર સંતુષ્ટ છે અને ભર્યારથી સ્ત્રી સંતુષ્ટ છે તે કુળમાં સદા ક-
લ્યાણનો નિવાસ છે. વેદ વ્યાસે કહ્યું છે કે—

સમ્યક્ધર્માર્થકામેષુ દંપતીભ્યામહર્નિશમ્ ॥

एकचित्तज्ञयामान्यं समानवृत्तवृत्तितः

સારી, રીતે ધર્મ અર્થ, તથા કામ સંપાદન કરવામાં સ્ત્રી પુરૂષ

નિરંતર સમાન જનથી એક ચિત્તે વર્તવું મહા નિવારણ તંત્રમાં
• કહ્યું છે કે,—

ગૃહસ્ય:પાલયેદારાન્ વિદ્યામભ્યાસયેત્સુતાન્

ગોપયેત્સવજનાન્ વંધુનેપધર્મ:સનાતન:

ગૃહસ્થે સ્ત્રીની રક્ષા કરવી, ગ્રાજાકાને વિદ્યાભ્યાસ કરાવવો અને સ્વજન તથા અધુ તનની રક્ષા કરવી એજ સનાતન ધર્મ છે.

તથાનિસંયતયાતાં સ્ત્રીપુસૌતુકૃતાક્રિયૌ

યથાનાભિચરેતા તૌવિયુક્તાવિતરેતરસ્મ

માટે પરછોડાં સ્ત્રી પુરુષના વેંડાએ એક બીજાથી જુદાં પડતાં પણ જંગમ પરસ્પર પણ જુદાં મન ના થાય એવો યત્ન સદા કરવો.

માન ધર્મ શાસ્ત્રના નવમા અધ્યાયમાં કહ્યું છે કે,—

મુક્ષમેભ્યોપિમસંગેભ્ય: સ્ત્રિઓરક્ષ્યાવિશેષત:

સ્ત્રીઓની પણ વિશેષ કરી રક્ષા કરવી. •

તે શીવાય ધર્મ શાસ્ત્રમાં બિન્ન બિન્ન વાક્ય સ્ત્રીઓનું રક્ષણ કરવાને માટે વિદ્વાન માણસો લખી ગયા છે. તેમાંનાં કેટલાંક નિચે મુજબ છે.

તસ્માત્મજાવિશુદ્ધયર્થ સ્ત્રિયંરક્ષેત્પયત્નત:

પ્રજાની શુદ્ધિને અર્થે પ્રયત્નથી સ્ત્રીઓની રક્ષા કરવી.

પોઢશાઢ્યાત્પરંપુત્રં દ્વાદશાઢ્યાત્પરંસ્ત્રિયમ્ ॥

નતાઢ્યેદુષ્ટવાક્યૈ: પીઢ્યેન્નસ્તુષાઢિકમ્

સોળ વર્ષ પછી પુત્રને તથા પાંચ વર્ષ પછી સ્ત્રી જાતીને દુષ્ટ

વાક્યે કરી ટાકણ નહીં ને બહુવાર આદીને ખીડવાં નહીં.
સુમ અને વિચાર શિખ માણસો પ્રાણાંતે પણ પોતાની સ્ત્રીને
અન્ય વસ્ત્રાદીક દુઃખ દેતા નથી પણ સાંકડા વિચારના અકલ્પ શુન્ય
નનો નિદે છે તે વિશે કહ્યું છે કે,—

પરીક્ષકાયત્રનસંતિ દેશેનાર્થનિરત્નાનિસમુદ્રજાનિ
નૈવેત્તિયોયસ્યગુણપ્રકર્પેસ તંસદાનિંદતીનાત્રચિત્રમૂ ॥

ન્યાં પરીક્ષક નથી તે દેશેમાં સમુદ્રથી ઉત્પન્ન થયેલા રત્નની
કીમત થતી નથી. કારણ જે જેના ગુણોત્કર્ષને જાણે નહીં તે સદા
તેને નિદે તેમાં આશ્ચર્ય નથી ચાણાક્ય નિતીમાં કહ્યું છે કે,

દ્વીભાર્યાશઠંમિત્રં મૃત્યશ્ચોત્તરદાયકઃ

સસર્પેચગૃહેવાસો દુઃસ્વમેવનસંશય ॥

જે સ્ત્રીયો, શક મીત્ર, સામુ બોલે એવો ચાકર, તથા સર્પવાળા
ઘરમાં નિવાસ એ દુઃખજ છે. એમાં સંશય નહીં.

કુળવાન છોકરાઓને કન્યા આપવા ધણાઓ ટાંપી રહે છે. કુળ
જિનાનો જે પૈસાદાર, આસદાર, કે હોદ્દાર, હોય તોજ તેને એકથી
વધારે સ્ત્રીયો મળે પરંતુ કુળવાન ઉપર તો પડાપડી થાય છે. તે
કુળવાન શાસ્ત્ર પ્રમાણે વિધા, તપને ધન એ ત્રણ સાધન યુક્ત હો-
તા નથી, પરંતુ નિર્વન મૂર્ખ; અહંકારી, નિરક્ષર ને અધમ હોવા છતાં
અગાઉથી ગણાતા આવેલા કુળવાનને ઘેર આવતરેલા તમામ કુળ-
વાનમાંજ ગણાય છે. ગુણકર્મ ઉપરથી પરીક્ષા કરી કુલીન કહેવા એ
ચોખ્ખું છે. પરંતુ ગાડરીયા પ્રવાહની પેઠે કુળવાનના અયોગ્યને કુપાત્ર
વંશજને પણ કુલીનમાં ગણી તે ઉપર મોહ પામી અનર્થ નવું

એ બયંકર બૂઝ છે. આપણે પ્રત્યેક વિષયમાં શાસ્ત્રનું સાર વર્તવું જોઈએ. જે જે રસ્તે તેનાથી પ્રત્યેક વિષયમાં ઉદ્ધટા ચાલવા લાગ્યા છીએ એ બાબત યુક્ત છે, કુળ અકુળની ગણના કરવામાં પણ શાસ્ત્ર મર્યાદા બાબત પર મુકી અંધ પરંપરાની પેઠે આંખો મીંચી વિરૂપતા આપણે આદરી છે તેનાં કડવાં ફળો આપણા કપાળે ચોંટ્યાં છે માટે રાંક અળગાઓ અગર આપણી બહેનો દીકરીઓના કલ્યાણની ખાતર તમા મુખ શાંતી સંપ રહેવાની ખાતર આપણે શાસ્ત્રનું સાર ગુણુ કર્મ યુક્ત જણાય તેને કુસીન ગણી દીકરી દેવી એ ઉત્કૃષ્ટ છે પણ કહેવાતા અને નામનાજ કુળવાન કે જેઓ અપાત્ર હોય. છે તેમ છતાં તેઓને ગુણુ, ધર્મ, કર્મ યુક્ત કુળવાન સમાન ગણવા એ યોગ્ય નથીજ. પાત્ર કુળવાનને દીકરી દેવી તથા તેમની લેવી એ ઉત્તમ છે. ફલાણા કુળવાળા અમને દીકરી દેહે માટે અમારાથી તેમને દીકરી ન દેવાય એવા ખોટા મનસુખા મગજમાંથી કાઢી નાંખવા આવા વિચિત્ર વિચારોથી જ્ઞાતીમાં કેટલાકને ધણી સ્ત્રીઓ મળે છે. ને કેટલાક ગિયારા પાત્ર હોવા છતાં પણ વાંદાને વાંદા મરી જાય છે. શુણુ પાત્રને શાસ્ત્રજ્ઞ પ્રમાણે કુળવાન લક્ષણ વાળા હોય તેવા દીકરીઓ દેતા હોય તો પણ તેવા કુળમાં આપણે દીકરી દેવાને પ્રાયશ્ચિત, દોષ, કે અયોગ્ય નથી. “તેઓ આપણને દીકરી દે છે અને આપણે તેમના શુકલ કે પુનનીક છીએ. માટે આપણી દીકરી તેમને અપાય ? કદીપણુ એમ ન બને” આવા ઉદ્ધટા વિચારોથી કદાચ કોઈ એ પ્રમાણે કન્યા દેહે તો કન્યાના બાપને તેના કુટુંબીઓ સામે છે અને તેને કપૂતવર ગણે છે. આ કેવી વિપરીત મતી છે. “બ્રાહ્મણુ સર્વે સમાન છે.” માટે ખાંડની ખેળ પાવીને પાત્રી. એ-

કહેવત શું તેઓના લક્ષમાં નથી. હાલના ઉદિચ્યોને સારા રસ્તા સુઝતાજ નથી. અને બધી અવળીજ ધંટા માંડે છે. એ અતી દુઃખાદાયકને વિનાશકારી છે,

નામના કૃત્રિયાતોને વિદ્યા, સદ્ગુણ, નિતી કે ધર્માદી સંપાદન કરવાની કાંઈ અગત્યના રહેતી નથી. પરંતુ તેઓ તુચ્છ તોછડાઈ અતિ આછકલાઈ, તુડ મિગજ, છેક છટેલ, દુષ્ટ દુરાચરણી છેલ તથા લપોડલાલા સાહેબો બની રહેલા હોયછે. તેમનાં દિલમાં તો ખાત્રી થઈ રહેલી હોયછે કે આપણે કુલીન કહેવાઈએ છીએ માટે ગમે તેવા દુર્ગુણ, દુરાચાર, કે દુષ્ટિ આપણાં પ્રસિદ્ધ થશે તોપણ આપણને તથા આપણા વંશજોને સોફા અત્યાચ્છયો કન્યા આપવા આવશે માટે આપણે વિદ્યા, વિવેક કે સમ્યક્તા રાખવાનું શું કામ છે ? વિવેક, સમ્યક્તા, નમ્રતાઈ, આપણે રાખીએ તો બીજાઓ એમ ધારે કે તે હમણાં કાંઈ કમ પડયા લાગેછે. અથવા તેમને કાંઈ સ્વાર્થ બુદ્ધી જણાયછે. આવા આવા તર્ક, વિતર્ક અને ખાલી ખ્યાલ કરી અમારા વિશે તેમના મનમાં જે મહત્તા હોય તેમાં ધટાડો થઈ જાય માટે અમારે તો કડક મિગજ, અતડાઈ ને દંભ બેર રહી અમારી ટેકને દરબજો સાચવી રાખવાં જોઈએ. આવાં બેવકુશી ભરેલો ને કેવળ અવળાજ વિચારો કહેવાતા કૃત્રિયાનનાં હોય છે. તેઓ દુર્ગુણમયને નીડર સ્વેચ્છાચારી બની રહેલા હોયછે. તેમની મગરબી તો બેસુમાર—પરંતુ બીજા માતી બધુંઓ પોતાની આંખે જોવા છતાં એ વિશે કાંઈ પણ વિચારતા નથી. અને પોતાની દયાપાત્ર, નિદોષને અજ્ઞાન બાળાને એવાં મહા સંકટદાયક, નિદમ્બ બેદક, દુર્ધટ ખાડામાં ફરનાથી નાંખી દેછે કૃત્રિયાન કહેવાતા સોફા જે છકી જઈને નક્કી

દુર્ગુણ પાત્ર યદ્યપે એને તણ તણ પરણવાને ટકી રહ્યા છે તે જાકી-
ઓના પકી રોને સુધારો થવા તથા પોતાની રાંક ને પ્રીય પુત્રીઓ
ઉપર પડતું અકથ દુઃખ દૂર થઈ સુખ મળવાની વકી થવા તથા તેથી
આપણને પણ સતત સ્વસ્થતા રહેવા સાર એક સરળ ઉપાય ઉદ્દિવ્ય
ભાઈઓના પોતાનાજ હાથ થકી અને તેમ છે તે એ કે—“બધાઓ-
એ એકઠા થઈ ઠરાવ કરવો કે ”યથાશક્તિ જે કુલીન લક્ષણ યુક્ત
તેવા સદ્ગુણવાળી ગાંધુને કુલીન ગણીને એકજવાર દીકરી દેવી
“આવો ઠરાવ યાયતો કુળના મદથી છકી ગએલાઓ તુરત પોતાની
બૂઝ પોતાના મેળેજ કબુલ કરી તે સુધારવા સાર એકદમ તૈયાર
થશે એથી કરી આપણી ગાંધી સમગ્રનું શ્રેય થશે.”

કહેવાતા કુલિનો ઉપર ભ્રમિત થઈ ઉપરા ઉપરી એકથી વધારે
કન્યાઓ આપવાનો ઇલાજ પ્રગળ થવાથી પરીણામ એ થયો કે
કહેવાતા ગરીબોને કન્યા આપવા કોઈ ન લાગ્યું તેણે કરીને તેઓમાં
તંગો પડવાથી તેઓએ પોતાની મીઠકત વેચીને રૂપીઆ આપીને
પણ કન્યા મેળવવા પ્રયત્ન કર્યા અને તે છેવટ એટલે સુધી કે જેથી
પોતે વટલાપ ને ગાંધીથી બહીષ્કૃત થયું પડે તેને ઠેકાણે પણ તેઓ
પરણવાને ચુક્યાં નહીં. એથી કરી થયું એમ કે લોકોની નજરમાં
એ નિયમન પ્રસંગથી ઉદ્દિવ્યો હલકા ગણાવા લાગ્યા. પૈસા ભરી
પરણેલા ગરીબોએ જાણ્યું કે આપણે તો કુળવાનને જેઠ કન્યા આપીએ
છીએ પરંતુ તેથી કરી આપણા દીકરા વરતા નથી; અને આપણા
વંશ જાય છે. ગરાશ, ચાશ, ઘરગાર વેચીએ છીએ ત્યારે આપણા
છોકરા પરણવા પામે છે. માટે આપણે કુળવાનને ઘેર દીકરી દઈ
નાહક ખુવાર શા માટે થયું ! આપણે જેમ રૂપીઆ ભરીને છોકરાને

પરણાવીએ છીએ તેજ પ્રમાણે “મુડી કુળ” આણું જોતું પરંતુ, છોકરે, પરણાવતાં કરેલા કરજનો આડો પુરવા સાર દીકરી પરણાવતાં આપણે પણ રૂપીઆ તો લેવા. આપા વિચાર તથા કાર્ય પ્રસંગથી ઉદ્વિગ્ધો માં કન્યા વિક્રયનો નિયમ અને નિંદા ચાલતો પ્રવેશ થયો. પ્રારંભમાં તો આપણા લોકો તે તરફ શીટકાર ને તીરસ્કાર બતાવતા પરંતુ કાળની દીર્ઘતા ને સદેવ સહવાસ થવાથી હવે એ વિશે આપણા કાન પણ પ્રથમની પેઠે ચમકતા નથી. તો પણ તેવી આપણા મનને ખરુસ ખેદને ત્રાસ ઉપજે છે. એ ચાલતા ઉદ્વેગના અવસરે ને અતીશય વિકાર હોતો તે નિત્યનો ચર્ચ રહેવાથી તથા બહુવાર તેવી વાતો શ્રવણ થવાથી પછી તે તરફ ખુલ્લો તિરસ્કાર સુંકુચિત થઈ મનમાં જ એ વિશે અભાવ રહે છે. એ તો નિયમજ છે, પ્રત્યેક જેવી વાત શ્રવણ થતાં જેવા અકીત થઈએ છીએ તેવા તે વાત દીન પ્રતીદીન સાંભળવાનો પરીચય થયા પછી ચકીત થતા નથી. પણ પછી તે નવીનને બદલે જુનીને સાધારણ વાત ચર્ચ પડે છે. એજ પ્રમાણે કન્યા વિક્રય તથા હી ત્રીયા વિશે પણ ચર્ચ ગયું છે.

હવે એવા ગરીબોએ પૈસા લઈ પોતાથી ચડતાને કન્યા દેવા માંડી તો કન્યા લેનારાઓ કન્યા લેતી વખતે તો પૈસા આપે પણ પોતાની દીકરી સારા બ્રાહ્મણને આપે તેથી તેમનાથી પૈસા લેવાય નહીં આ ક્રમ પ્રમાણે ચાલતાં હલકી પંકતીવાળા દ્રવ્ય સંબંધમાં તથા મધ્યમ પંકતીવાળા કન્યા સંબંધમાં દીન દીન પ્રત્યે વધારે ને વધારે પ્રતિબંધમાં આવવા લાગ્યા એથી મુઝાઈને કેટલાકોએ પોત પોતાનામાં કન્યા લેવા દેવી એવો “ગોળ” બાંધ્યો છે. ને કેટલાક કે જેઓએ તે પ્રમાણે અધાપી પર્યંત નથી કર્યું તેઓ એ બાળતના વિચારૂં છે. શહેરી ક્ષત્રી-

નાને એથી કરી હાલ તુરતનો નહીં પરંતુ આસ્તે આસ્તે ધણા સંકડાશમાં આવી જઈ પોતાના મગજની ગરમ મુર્ખાઈ પોતાના દીક્ષના પરતાવાના આસુથી ઘોઈ ઢળી પડશે. એ બવિધ્ય સલ્ય સમજવું.

કુળવાનોએ એકથી વધારે સ્ત્રીઓ પરણીને તયા પરણીઅત સ્ત્રીઓને અતીશય પીડીત કરીને તેના પીયરીઆઓને આલુગમો ઉપગમ્યા છતાં પણ તેઓએ ઘણો લાંબો વખત સમુરી અખત્યાર કર્યા કીધી પણ જ્યારે ફાટેજ મગજના કર્મ હીણા, મૂર્ખ પણ કહેવાતા કુલીન ઉદ્વિગ્ધો છેવટે નથીજ સમજ્યા ત્યારે પોતાની પ્રીય પુત્રીઓના સુખ તથા બચાની ખાતર માખાપોએ “ગોળ આંધવાનું” એ પણ એક સમગ્ર કારણ ગણી પૂરી ઉગ્રથી તેમાં મધ્યસ્થળ પડી ભાગ લીધો છે. ફટકાકોએ તો કુળવાનો તરફથી પોતાની બહેન દીકરી તેમાં જે પડેલાં અપૂર્વ કષ્ટને લીધે શહેરમાં હવેથી દીકરી નહીં દેવી એવી પ્રતીજ્ઞા કરેલી છે. એકથી વધારે સ્ત્રીઓ પરણવાથી ત્રાસદાયક, વિનાશકારી બનાવ બનેલા છે. કુળવાનને વિશે! સ્ત્રીઓ પરણાવવાથી કન્નેડાં થાય છે તે કન્નેડાના કષ્ટને ફળેતા મુલક મશહુર છે. ખીજી સ્ત્રી પરણી પ્રથમની સ્ત્રીને કાઢી મુકવાથી તે સ્ત્રી ખોરાકી પોશાકી માટે ડાર્ટનો આશ્રય મેળવી, પોતાના પતીની મીલકત જમી કરાવી લેવાને છે, જેથી પુરુષ ફળેત થઈ આગર ખુજે છે. તો પણ તેનો નેજ નકટો પાછો ત્રીજી સ્ત્રી પરણવાને અટકતો નથી. અને તેની ફળેલી નેજ હાસ્ય કરનારા ઉદ્વિગ્ધો પોતે પણ વધારે સ્ત્રીઓ પરણતાં અટકતા નથી.

એક કન્યા હયાત છતાં ઘણી જરૂરીને બ્યાજખી સળમો શીવાય તે ઉપર ખીજી સ્ત્રી પરણવી એ ઘણુંજ ધાતકી કામ છે. અને તેવા

નિંદીત કર્મના કાઠીઆવાડ ઇલાકામાં રહેનાર સીહોર કે સિદ્ધપુર સંપ્રદાયી ઉદિચ્યોમાં શીટકાર છે. કોઈ ભૂત્રે ચુકે કીંવા જીવાનીના તો રથી ખીજ બેરી પરજીવાનો વિચાર બહાર પાડે છે તો તેથી થતી અતીશય નુકશાનકારક હાનિઓ જેનાં સગાં રોહીઓ તુરત આગ્રહ યુક્ત સમજીને તેની ભૂત્ર કમૂત કરાવે છે. તેથી ખીજ સ્ત્રી પરજીવાનો ધારણા કરનાર પોતાની ધારણામાં જાણે તોજ ક્ષાપી શકે છે. જીવની સ્ત્રી ઉપર વિના કારણે ખીજ સ્ત્રી પરજીનાર અથવા તેમ પરજીવાને અભિક્ષાપી હોય તેને પોતાની દીકરી સોક્ય ઉપર દેનાર એવા બ્યારે કાઠીઆવાડ ઇલાકાવાશી સમુદાયક ઉદિચ્યોમાંથી કવચીતજ મળી આવેછે. ત્યારે ગૂજરાતનાં શહેરો અમદાવાદ, સિદ્ધપુર વિગેરેમાં એકથી વધારે સ્ત્રી પરજીનારે તથા પરજીવાનારની સંખ્યા જથાખંધ જણાય છે. એક સ્ત્રી પાત્રવી અને તેનું ભરણપોષણ કરવું મુશ્કેલ પડેછે, તેનો વિચાર ન કરતાં વધારે સ્ત્રીઓ પરજીનારનું દ્રવ્ય, જેવા જમએ તે ખમુસ તેની તમામ સાહેબી પોતાની સાથેજ તેઓ લઇ કરતા હોય છે. કદાચ કોઇની નકરજી હાલત હોય કે રહેવાનું ધર આપુકુ હોય એવી સ્થિતિ હોય તો તે ખચીત પુરો નશિખદાર! શિવાય કોઇકજ તેથી સારી સ્થિતિવાળા સોધતાં મળી આવે પણ ધણાકતો જૂખની આરસોને નકારી હાલત બોગવનારાછે એવાઓ પોતાની કનિષ્ઠ સ્થિતિને લીધે મુદ્દતે પરજીતાજ ન હોય તો તેઓના હકમાં બહેતર ધારી શકાય પણ આવા જૂખકુ લખેશરીઓ બંને ત્રણ ત્રણ બેરીઓ પરજી છે. અને મૂર્ખ માઆપો પોતાની પુત્રીઓ તેવા ઠોળીઆઓને આપે છે. એ અયોગ્ય આચરણ કોઈ પણ દાનો માણસ પસંદ કરશે નહીં. કદાચ ધારો કે એક અથવા વધારે સ્ત્રીઓ પરજીનાર દ્રવ્યસંગ

ધી તાકાતવાળો હોયછે પરંતુ તેઓ તાકાત વાળા હોય તેટલા માટે 'શું' એકથી વધારે સ્ત્રીઓ પરણી પોતે શક્તીમાન છે. એવું બતાવવાનો તેઓનો દુષ્ટમનો ભાવ છે ? જો શક્તી, સંપત્તી હોય તો જાતી સુધારા, તથા દેશ સુધાર્યે કોઈ કડયાણના કામમાં વાપરી તમારા નામ, કીર્તીને યશ અમર કરે. પરંતુ અવળે રસ્તે ચઢી હાથે કરી ખરાબીના ખાણમાં દેખી પેખીને શા સાર કુદી પડેછો ? કુળ કલ્યાણવાની હેરત કરનારી વાતધી કુલીનની શક્તી તથા સ્થિતિનું પાંગળ જગત પ્રસિદ્ધ છે.

મા બાપે પોતાની પ્રીય પુત્રીનું સુખ દુઃખ વિચારવું અને તેમના અહોનીશના અભીશ્રાપથી મુક્ત થવા સાર ઉપાય કરવા અને સમજી જાતી બંધુઓએ પરમેશ્વર પ્રીત્યર્થે એકથી વધારે સ્ત્રીઓ પરણવાનો નકારો રીવાજ નાશ કરી નાંખવા તત્પર થવું જાતી શુભેચ્છકોએ તેમને સહાયકારી થવું એથી સર્વ વાતે સગવડ થશે.

સિંધપુર વાશી ઉન્નત ઉદિચ્યોના અતી જુંઝમથી અનાથ અળખાઓ ઉઘર અસહ્ય સંકટ પડતાં તે વિશે છેવટે ખંડેરાવ ગાયકવાડના હૃદયમાં પરમેશ્વરે પ્રેરણા કરી અને તેમણે યોગ્ય બંદોબસ્ત સ્ત્રી સંકેટ સંહારાર્થે કર્યો તેમજ સ્વજાતી બંધુઓ અતીસ્યમાં માંસ નહી. અતી સમુદ્ર મયનથી વિપ નીકળ્યું માટે હવે દયા જતિથી વિચાર કરવા માંડો ?

એક કરતાં વધારે સ્ત્રીઓ પરણવાથી તે કુટુંબમાં સુખ, સલાહ સંપ, સ્વસ્થા, અને આનંદ એનો વિદાય થાય છે ને દગાકટકા, કબૂઆ, ટંટા, વાદવિવાદ, કલેશ કુસંપ, કષ્ટ મૂદાઈ, વ્યગ્રવૃત્તિ, દેશને શોક ચારે તરફ પ્રસરી રહેલા હોયછે. તેથી તેઓ પ્રત્યેકનો જાંઘળી

ઉપરથી કંટાળો આવેલો હોય છે.

હદથી જાદે ગભરાટને લીધે તેવા કેટલાક દુઃખીઆઓતો સંસાર ત્યાગી સાધુ થઈ તથા આપઘાત કરીને એ દુઃખીઆરી જીંદગીથી પોતાનો છુટકારો કરી લીધેલો એવા કેટલાક દાખલા જાણવામાં છે.

શોક્ય સંકટ અસહ્ય છે. અને તેથી કરી અકળાઈ અવિચારી અજ્ઞાનને આકળી અમળાઓએ ક્રોધાતથી પોતાનો બોગ આપવાની કમકમાટ ઉપજાવનારો વાતો અતરે દાખલ કરી તેની સિદ્ધતા કરી આપવી પડે તેમ નથી. હાલ વર્ણવેલા કુટુંબમાં હળીમળીને સલાહ સંપત્તી રહેવાની આશા તદ્દન ફાગટ સમજવી. શોક્યોના ખાર ક-લા એટલે પરીસીમા તેમાં સુખના સગડકાના તો ધગડકાજ હોયછે મનુષ્યનો અમુક અવતાર કૃપાળુ પરમેશ્વરે આપ્યા છતાં આવી ન-દારી રહીઓને લીધે તે અવતાર દુઃખભરી સ્થિતિમાં એજે કાઢવો પડે છે. ચારે પાસે દ્રુષ્ટી કરીશું તો શોક્યોના બંધનમાં દુઃખદુઃખ, શોકશોક ભયભય, ત્રાસ ત્રાસ, કલેશ કલેશ, એમના સ્વરૂપનાજ શોહોર મશહુર રહ્યા હોય છે. તેમાં માણસ પોતાના કમનસીબ ઉપર આકરીન થઈ પોતા કરતાં પશુનો પણ અવતાર સુખીને સારો ગણી તેને ભાજ-શાળી માને છે. આ બોલવામાં કીંચીત પણ અતીર્યોક્તી નથી. માટે દિતેચ્છુ બામ્બો, મહેરજાન માખાપો, પરાપકારી સાક્ષરો, દયાળુ દેશીઓ, હવે તો ક્ષમા કરો, હવે હદપાર થઈ છે. હવે તો ગિચારી અજાણાઓના દુઃખનો આડો આંક વળ્યો છે. માટે જે અહોનીશ અ-જુપાત કરનારી, અભાગણીઓનાં, આંસુ લુહોતો સાર સોક્યના સં-બંધથી કામણુ દુમણુ, દોરા ધાગા, મંત્ર તંત્ર જોગજતી, ભૂવા જાદુગર સંન્યાસી શેવડાં ઇલાહી જાદુ જોકટા તથા વહેમની પણ અતીસ્ય વદ્દી

યર્થ ગર્થ છે, અને તેથી પાખંડી લોકોને પુટી થવા લાગી છે. તેવા પ્રાસેથી અર્થ સિદ્ધી થાય તેવા બહુ કરાવીલેવાની ઉત્કંઠીત સ્ત્રીઓએ મહા પુરુષોને ધન, મન ને તન પણ અર્પણે, આ કેવી ભયંકર ખરાબી ને અધર્મ અનિતિ ?

સ્વચ્ચાતિના શુભ ચીતક સજ્જનોએ તથા દેશહિતકારી દયાળુ-ઓએ સદરહુ દુઝાલનો અટકાવ કરવા કેડકસીને મેદાન પડવું જોઈએ અને પોતાના ખરા અંતઃકરણના દ્રઢ અને નિશ્ચયી વિચાર પ્રદર્શીત કરવા જોઈએ. જેથી પોતાની ઉત્પન્ન થતી પ્રજાના હકમાં આ રીવાજ સદૈવ સુખાનંદ સ્મૃદ્ધિ ષ્ટ્કી કરતા યર્થ પડશે. હી ત્રીયાનો રીવાજ મહા અરીષ્ટદાતા ને અતી અનર્થ કારક છે. હી ત્રીયાથી નિત્યશઃ અત્યંત દુઃસહ ક્લેશ થાય છે માટે એ વિશે અભિનિવેદ કરતાં તેના ઉચ્છેદન રૂપ ઉપાયો સત્વર યોજવા મુનાસખ છે. હી ત્રીયાથી સ્ત્રી પુરુષના સ્વભાવની વૈપલ્લ્યતાથી પરસ્પર ક્લેશ કંકાસ થાય છે. તેમાં વળી દીન પ્રતીદીન વધારે થતો જાય છે. હી ત્રીયાથી બનેલું જોડું એવા પ્રકારની દીલની જુદાઈમાંજ પોતાની જાંદગીનો જુદાર કરે છે. સંસાર સુખ ને દંખપતી ધર્મ ઉપર હી ત્રીયાથી આચ્છાદન યર્થ જાય છે. અને તેથી સુખ, કીર્તી, ધર્મ, નિતી ઈત્યાદીની હાની થાય છે. હી ત્રીયાથી મહદ લોભકારક બનાવો પણ બને છે એમ કહેવામાં કાંઈ અનૃત નથી. પુરુષે એક પત્નીવૃત્ત રાખવું તથા સ્ત્રીએ એક પ્રતીવૃત્ત પાળવું તે પરમપવિત્ર નિયમનો હી ત્રીયાના દુષ્ટ રીવાજથી પ્રતીગંધ થાય છે. હી ત્રિયા વિરુદ્ધ પોતાનો અભીપ્રાય શુદ્ધ અંતઃકરણથી પ્રગટ કરવો પરંતુ માતિ સમુદ્ધમાં એવા વિચાર ધરાવનારા ધણા નથી. ને જેઓ એવા વિચારવાળા છે. તેમાં વળી હીમતને ઔકચવાળા થોડા છે જે

કટાકોનો સમુહ થઇ હીંગતને ઔક્યતાથી ઉલટબેર આ કામમાં આગેવાની કરે તો આ શુભ ધારણા અલ્પ પ્રયાસે પાર પડે અને આપણી જીંદગી સુધારાની સપાટી ઉપર આવવાની આશા બાંધી શકાય પ્રત્યેક મનુષ્ય જે સારી વસ્તુકંઠથી આસે છે તો તે સુખી તથા આખાદ થાય છે. પરંતુ વિનાશકાળે વિપરીત બુદ્ધિ એ વાક્ય પ્રમાણે જ્યારે ઉત્તમીનો અંત આવી નહારી હાલત બોગવવાનું તેના ભવિષ્યમાં નિર્મેયું હોય છે. તેજ કુબુધિએને વિપરીતાચરણ તરફ મનનું વલણ થાય છે. અનુચીત કરમારંભ એ સંકટ સાગરમાં પડવાનો પ્રારંભ છે એજ પ્રમાણે ઉદ્વિચ્છે પ્રથમ અનન્ય કીર્તી, વિદ્યા, કળા, ધર્મ, ધ્યાન, નીતિ, સલાચારના નિમગ્નને સંપૂર્ણા વિન્યસાથ પ્રકાશીત થઈ રહ્યા હતા. તેમની કીર્તીગ્વનાં સુવર્ણ કળશ એકસમે ગૂંજરાતના સર્વ લોકોને અતિ ચિતાકર્ષક ને તેજસ્વી થઇ પડ્યો હતો તેનો સદંતર આવા ક્યુસ્તોનો બરાવો થવાથી નાશ થયો, અને તેની નિશાની કોઈપણ જતાં મહા મુશીબતથી કાંઈ કાંઈ નિશાનીઓ નહીં સરખો નજરે પડે છે. આલમને આશકારા થઈ પડેલા ઉદ્વિચ્છ મહારાજને આ અવસરે છેકજ અળખામણા અંગારા જેવા થઈ પડ્યા છે. વડીલોને સાચાથી મગતી તો હાલનાઓને હપકાને ધિક્કાર મળેછે, વડીલોને માન મળતું નો હાલમાં સંપૂર્ણ અપમાન મળેછે. વડીલોને સારો આદર સન્કાર થતો તો હાલ ઠેકાણે આનાદાર થાય છે. વડીલો વિશે લોકોની બહુ આદના હતી તો હાલના ઉદ્વિચ્છોને લોકો જોવા પણ ઈચ્છતા નથી પૂર્વજોની સલાહ લેવી પડતી તો હાલના વિચાર શુન્ય ઉદ્વિચ્છો અન્ય વર્ગની સલાહ લેઈ વર્તે છે. પૂર્વજોના શુભ ને માન પૂર્વે હતાં તે કરતાં હાલમાં પરીપુર્ણ પ્રતિકુળતા પ્રત્યેક આગતને માટે છે આમ આ-

સમાન જમીનનો તદ્દાવન પડી જવાનું કારણ—અવિદ્યતા, દુર્ગુણો, દૂર્ભેતિ, દુરાચાર અને અપ્યત્વ દુષ્ટ રૂઢીઓ છે. આ બાબત કહી બતાવ્યા કરતાં કરી બતાવવું એ વધારે સાફ છે. પ્રદર્શન કરાવ્યા શીવાય સામા માણસને પરીપૂર્ણ અસહ્યતી નથી. આવા નેષ્ટ ધારાથી કદી પણ તમારી ચઢતી થવાનીજ નથી. માટે ઉદ્વિગ્ન બધુઓ સાવધાન થાઓ, એકત્ર થાઓ, મત્ત તો જવાદો અને જેમ ઉત્તતી વૃદ્ધિને આગાદી થાય એવા સદ્વરતા રવીકારો આ કામ એક માણસનું નથી. માટે પ્રીય બંધુઓ જન્યત થાઓ નિદ્રાનો ત્યાગ કરો, મિથ્યાભિમાન મટાડો, ઉત્તતીનાં ખીજ રોષો જે જ્ઞક્ષરૂપ થઈ તેનાં દ્વજ સર્વ પ્રજ્વળે આશીર્વાદ રૂપ થઈ પડે.

દ્વિત્રિયાથી થએલી ખરાબી વિષે કવીતા.

મનહર છંદ.

ઘરમાં ન ઘંટી ઘંટી વિના બાળ પાડે બૂમો.

ચીંથરે જે દાક્ષ જૈરીઓ બિયારી ચાલે છે;

દીન ઉદયારત થતા સુધી શુરા છોકરીઓ,

ચપટિ ચપટિ રટી રટી તેને આલે છે.

થેર શાક ધી રહીત સાંસા પડે શિરાવના,

પરથેર પથરાવે ત્યારે બહુ બાળે છે;

વધા વાળ પણ પાઈ મળે નહીં મુઠાવવાને,

એવીરીને માત્ર ખાત્રી ધરમાંહી માલે છે.

૧

માટે કુંબકર્ણની નિદ્રા ત્યાગો. આળસુ નિશાળમાં અગ્ની લાગ્યા છતાં પણ તેમાંથી પોતાના પ્રાણ રક્ષણાર્થે પણ સમ્મેત થઈ પગલાં બરવાની આળસ કરવાની ખરાબ ખસલતે તમારામાં દ્રઢ નિવાસ ક્યો છે અને તેથી સદરહુ કૃત્યાલને લીધે તમારા હૃદયમાં કષ્ટાગ્ની વ્યાપ્ત

થઈ ગયા છતાં હજીસુધી નફ્ટ બળદની પેઠે બેસી રહેલા ઉઠતા નથી એ કેટલું બધું શોકનનકને દુઃખદાયક છે.

સઘળી ગૂર્જર પ્રજામાં શ્રેષ્ઠ ગણાઈ ચઢીઆતા હકો મેળવનાર, રાજ્યરંગમાં ધુસનારા, સુખસાગરમાં ડોલનાર અને આખા પ્રાંતના મહારથી રૂપે ધુમનાર આપણાજ પૂર્વજો હતા તે આધુનીક સમયમાં વિદ્યાથી રીસાયલા સ્વધર્મ રહીત એક પત્ની છતાં વધારે સ્ત્રીઓ કરી ધર સંસારી હાલતનો ખીચડો કરનાર વિલાસી આળસુ હવે જાગૃત થાઓ. એક છતાં બીજી સ્ત્રી કરનારને વગર કારણે કન્યા ન આપવી એવો કાયદો કરાવો, અને કાળુ કલંક કરનારને માટે સખત પ્રતિબંધ બાંધો.

જ્ઞાતી બંધુઓ ! આ હી ત્રીયાના હિલટા રીવાજને માટે વેળાસર ઉપાય લેવામાં નહીં આવેતો તે કૂચાલનું જોર વધી જશે અને તમને અનાર્થ કીંવા અસુર બનાવી દેશે. માટે બહેતર છેકે પાણી પહેલાં પાળ બાંધવી. બચનું સ્થાન જાણવું તે અરધો બચાવ કરવા બરાબર છે, માટે આપણે બચનું સ્થાન જાણી ચુક્યા છીએ તો હવે ખુદ બચને પાલમાલ કરી નિર્ભય થવું થોડું છે.

જ્ઞાતીશુભેચ્છકોએ એક વાતનો નિશ્ચય કર્યાઆદ જગાર પણ ગવું નહીં. પછી ગમે તેવું સંકટ માથા ઉપર ઝુમી રહ્યું હોય તો પણ મારે મારી ફરજ બજાવવીજ જોઈએ એવા માનસિક સંકલ્પ સિદ્ધ કરવા સારુ શુદ્ધ અંતઃકરણથી પ્રમાણીક પણે તે કામ કર્યા કરવું તેમ કરતાં જ્ઞાતિ જનો કીંવા બીજા લોકો હાંસો કે ગમે તેવો કહે તેની જરાપણ દરકાર ન રાખવી.

બીજી અને તેની સાથે ન બન્યું અથવા કંઈ વાંધો પડ્યો તો

ત્રીજી કન્યા પરણે છે. અને પ્રથમનીને કાઢી મેલે છે. પછે તે પોતાની અરજીમાં આવે તેમ વર્તે છે; અને જાને ફૂળને લાંછન લગાડે છે. પૈસાના લેખી પોતાનાં સાસરીઆંને અને છોકરાનાં સાસરીઆંને કનડે છે. અને દરેક વખતે જૂઠાં જલ્લાનાં કાઢીને તેઓની પાસેથી પૈસા ઓઠાવે છે. ગરીબ ગિયારી પોતાની દીકરીને સાસરે મોકલવા સારું તેમનું મોં દાટે છે. જ્યાં આ પ્રમાણે નથી થતું ત્યાં કચ્છેતીના કાળકા અને આગરના કાંકરા થઈ જાય છે. કેરલાક બાણેલા કેળવણી પામેલા અને જીજ્ઞાસે વિપદેશ કરનારા પણ આવા આચરણવાળા છે. ગિયારી સ્ત્રીઓના સંતાપના દયાજનક દ્રશ્યોને એક પણ માણસની આંખણ નથી, મનુરમ્મતિમાં લખ્યું છે. કે;—

શોચંતિજામયોયત્ર, વિનશ્યંત્યાશુત્કુલં

નશોચંતિતુયત્રૈતા, વર્ધતેતદ્વી સર્વદા ॥

જે ફૂળમાં સ્ત્રીઓ દુઃખથી શોકાતુર રહે છે તે ફૂળનો જલ્લા દી નાશ થાય છે. અને જે ફૂળમાં સ્ત્રીઓ સદા પ્રસન્ન રહે છે તે ફૂળ હમેશાં વધતું જાય છે.

જામયૌયાનીગેહાનિ, શપંત્યપ્રતિપૂજિતા ।

તાનિકૃત્યાહતાનીવ, વિનશ્યંતિસમંતતઃ ॥

જેઓની સ્ત્રીઓ પોતાના ધણીના દુઃખથી લાય લાય છલ્લાદી શબ્દોથી શ્રાપ દેછે. તેઓનું કુટુંબ સર્વ પ્રકારે નિચું પડીને જલ્લા દી નાશ પામે છે.

અર્થાતઃ—જે લોકો પોતાના કુટુંબના ચઢતી કળા થવાની ઇચ્છા રાખતા હોય તેમણે પોતાના ધરની સ્ત્રીઓનો વસ્ત્રાભુષણ અને અન્નદિ પદાર્થોથી સદા સત્કાર કરવો અને આનંદમાં રાખવી, ફૂળો

થવા દેવી નહીં.

આ આગત ઝાલાવાડની ઔદીચ્ય જ્ઞાતી એકઠી ધર્મ સંવત ૧૯૪૦ના મહા શુદ્ધ પ ને શુક્રવારના રોજ અઢાર કલ્મો પ્રમાણે વર્તવા સતર ગામેના આગેવાનોએ કચ્છનો આપો દસ્તાવેજ કર્યો છે જેમાંની ગારમો કલ્મ સદરહુ વિષયને સંબંધ ધરાવનારી નિચે મુજબ છે.

જે સ્ત્રીને છોડે થતાં નહોય તેના પતીએ ત્રીસ વરસ પછી બીજી કન્યા પરણવી ને આગળની સ્ત્રીનું ભરણુ પોપણુ તથા તિર્થ વ્રત કરે તે તેના ધણીની ગુન્નસ પ્રમાણે ગાર કાઢી પુરૂષે પરણવું જોઈએ."

ધન્ય છે ! ઝાલાવાડની સર્વોત્કૃષ્ઠ ગિપ્ર જ્ઞાતિને ! કે દીનપરદીન દેશને આગાદ કરવાને કુશળતાઘર્થી વર્તે છે. આપણા ગામના ભોડા શું કરવાના હતા ? પાપી પુરૂષો પૈસા બહાલા ગણી ગરજવાનને હી ત્રીયા તરીકે પોતાની પુત્રી પરણાવે છે. આવે વખતે અવલ જણાવી ગયા મુજબ વખૂતો વખત નવાં નવાં કારણો કાઢી જેમ બને તેમ વરની પાસેથી વધારે વસુ આંકાની લેવાને પ્રપંચ યુક્તીને પ્રયુક્તી કરે છે. એજ પ્રમાણે વર્તનમાં તે પોતાને કાંઈ હીણપત સમજતો નથી આ કેવો મ્હોટો અનર્થ ? કેવો ધાતકી જીવન ? મૂળરાજના પુત્ર્ય, વિદ્વાનને ધર્મોક અત્યોત્તમ પ્રાચીન ઉદ્દિચ્ચોના વંશજો ન્યારે એવું મહાધોર કર્મ ન કરે ત્યારે બીજી કયેય કાણુ ? શરમ છે તેવા પાપી-જોને હજારોવાર શરમ છે. જ્યાં સુધી હી ત્રીયાનો દુષ્ટ દમામ દુર ખસવાનો નથી ત્યાં સુધી આપણી સ્થિતિ સુખદ અવસ્થાને પ્રાપ્ત થાય એ માનવું શક ભરેલું છે. માટે જે કુધારો કાઢી નાંખવાની આમણને પહેલી જરૂર છે તેને દૂર કરવા તરફ સૌ સત્યાસત્યનો વિચાર કરનારા સમજી ભાઈઓએ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. જોકે પ્રયત્ન

તો ધણી મુદતથી યયા કરેછે. પણ તેવા અંતઃકરણ ત્રિનાના પ્રયત્નો પથ્થર ઉપર પાણી અને ધુળ ઉપર લીંપણની માફક હવામાં ઉડી ગયેલા છે જ્યાં સુધી દૃઢ મનના માણસની પેઠે કહેવું તે કરવું જ ! એ સદ્ગુણ આપણા દેશના આપની જ્ઞાતીના તમામ સજ્જનોમાં દાખલ થયો નથી ત્યાં સુધી જ્ઞાતીમાંથી હુટ ચાલૂ દૂર થવાના નથી.

આ હી ત્રીયાનો ચાલુ ગંધ કરવાને સરજ રસ્તા માત્ર બેળકે.

(૧) શાણી સરકાર લક્ષ રોકેતો ખસુમ બની શકે તેમ છે.

(૨) મહાજનની સત્તામાં સદરહું કૂચાલ કાઢી નાંખવાની લયાગ રહેલી છે.

હવે પહેલું કારણ જે દર્શાવ્યું તે વિશે સ્પષ્ટ વિચાર પણ દર્શાવવો મુતાસજ બહી અત્રે દાખલ કર્યો છે.

આપણું મહા દયાળુ રાણી માતા વિક્ટોરીઆના અમલમાં તે ગિયારી નિર્દોષ અજળાઓને અદલ ન્યાયનો લાભ નમજે તો પછી કયે દિવસે મળવાનો છે ? દુઃખી અજળાઓનું દુઃખ જોઈ, તે ટાળવાનું એક રાણી માતાનાજ અમલને છાજતું કામ છે, માટે આપણાં નામદાર શહેનશાહાનું કમસરેહિંદ વિક્ટોરીઆના સુખવાસી રાજ્યના અમલમાંજ હિંદુસ્તાનની સંખ્યાગંધ સ્ત્રીઓ અગાધ દુઃખમાં પીડાતી બચશે. કોઈ કહેશે કે “ સરકાર હિંદુ સંસારી રીવાજોમાં વચ્ચે કેમ પડી શકે ? મહારાણીએ હિંદુસ્તાન દેશનો કુલ અખતીયાર કંપની સરકારના હાથમાંથી પોતાના સ્વાધીનમાં લીધો તે વખતે જાહેર ઢંઢેરો કાઢીને આપણા દેશમાં વસતી સર્વ પ્રજાઓને પોત પોતાના ધર્મો પાળનારની છુટ બક્ષેલી છે. ત્યારે સરકાર હી ત્રીયા નિષેધ કરવાનો કાયદો કેમ બાંધી શકે ? ”

જેઓ આ જાતની તકરાર ઉઠાવે છે તેઓ સરકારના કામોથી કેવળ ખીન વાકેફ હોવા જોઈએ. સરકારે સર્વ ધર્મવાળાઓને પોત પોતાના ધર્મ પાળવાની છુટ બક્ષેલી છે એ વાત ખરી, પણ જે કોઈ ધર્મમાં એવા રીવાજો હોય કે જેથી માણસોને નુકશાન ખમવું પડતું હોય તો તે રીવાજ બંધ પાડવાને સરકારે પોતાથી અને એવા ચાલતા ઉપાયો લીધા છે અને તે રીવાજોને બંધ પાડ્યા છે. દાખલા તરીકે—કેટલાક જંગલી પ્રજાઓ પોત પોતાના દેવ દેવીના સ્થાનકો ઉપર માણસ જાતના ભોગ આપતી હતી; અને કેટલાકોમાં સ્ત્રી ભર્તારના મરણ પછી તેની પાછળ બળી મરીને સતી થતી હતી. પણ એ સર્વ રીવાજો નામદાર સરકારે મજબુતીથી વચ્ચે પડીને બંધ પડાવ્યા છે. જે કે કોઈ કોઈ ઠેકાણે એ પાપી, જંગલી, ખુની, રીવાજોના છુટા છવાયા દાખલા હજુ પણ જનતા સંભળાય છે. તોપણ સરકારે વચ્ચે આવીને સખત કાયદાથી એ પાપી ચાલનો સમુજો નાશ કર્યો છે. જે વખતે સરકાર સતી થવાના ચાલનો અટકાવ કરવા નીકળી હતી, અને તે માટેનો કાયદો પસાર કરવા નીકળી હતી, અને તે માટેનો કાયદો પસાર કરવા નીકળ્યા ત્યારે તે વેળા આખા હિંદુસ્તાનમાં એ તરફના લોકો તેની સામે સખત મજબુતાઈથી પોકાર કરવા નીકળ્યા હતા; અને સરકાર ઉપર આખા દેશ ખાતેથી સંખ્યાબંધ અરજીઓ ગઈ હતી તેમાં અરજદારો એ ધર્મ સંબંધી જળરી લાગણી બતાવીને સરકારના ધ્યાન ઉપર આ વાત ઠસાવવા માગી હતી કે પોતાના ભંધાર પાછળ તેની સ્ત્રીએ સતી થઈને બળી મરવું એવો અમારા ધર્મનું ફરમાન છે. માટે અમારા ધર્મની વચ્ચે સરકારે આવવું મુનાસબ ન-

થી. આ અરજદારો એટલું જ કરીને બેસી રહ્યા નહીં પણ છેક ઇંગ્લાંડની પાર્લામેન્ટ સુધી પોતાની ફર્યાદની અરજીઓ મોકલાવી તથા હિંદુસ્તાનની સરકારે ઘડેલો ધારાનો ખરડો રદ કરાવવા તથા વિધવાઓને બાળી મુકવાની હીમાયત કરવાના કામ માટે ઇંગ્લાંડના ચુનંદા બારીસ્ટરો રોક્યા પણ તે વખતની હિંદી સરકાર બહુ મજબુત હતી ધર્મના ફરમાનનો ખોટો પોકાર ઉઠાવનારાઓની બળત્વારી ભરેલી લડત સામે એ સરકાર પગબર રહી શકી તેઓની બેવકુફી ભરેલી અરજીઓની તેણે દરકાર કીધી નહીં અને તેમના પોકાર ઉપર કશું લક્ષ નહીં આપતાં પોતે ઘડેલો ધારો પસાર કીધો અને તે અમલમાં મુક્યો નામદાર સરકારે આ કામ બહુ મહત્વનું કીધું હતું કેમકે જે હિંદુ પ્રજાઓની લડાઈમાં સમ્યાર્થ યા વ્યાજબી પણ હોત તો તેનો તેમના તરફ ઇંગ્લાંડમાં લોક લાગણી ઉસ્કેરાયા વિના રહેત નહીં અને કદાચ હિંદી સરકારને પોતાના કામથી હાથ ઉઠાવવો પડત પણ સરકારના દ્રઢ નિશ્ચયને લીધે પોકાર ઉઠાવનારાં નિષ્ફળ ગયા. અને તેમની તે નિષ્ફળતાથી જે રૂઢી જીનિપજ્યું તે એકે તે વખતથી આજ સુધીમાં જે લાખો સ્ત્રીઓના જીવ જાત તે નામદાર સરકારે બચાવ્યા મરનાર પાછળ જિયારી નિર્દોષ નારો આગમાં બળી મરે જોડું કયા શુદ્ધ ધર્મનું કુરમાન હોય,

હવે જે તે વખતે હિંદુ પ્રજાઓનાં આટલાં બધાં બુમરાણ અને ફર્યાદથી હારી બાઇને સરકાર નરમ પડી ગઈ હોત તો શું આ મહત્વનો ફાયદો થાત ? શું લાખો જીવડા બળી માટી બેગા મળી ગયા ન હોત ? અને હજુ પછી કોણ જાણે કેટલા બધા અગામ્ય જીવડાના ભોગ આપત ? જે સરકારે તે વખતે સતીના

અટકાવનો કાયદો પસાર કીધો ન હોત તો તેમની મરજી ઉપરાંત કેટલી બધી નિર્દોષ વિધવાઓને ધર્મીષ્ટમાં ખપતા અને દયાળુ લાગણીતા કહેવાતા હિંદુભાઈઓએ અગ્નીમાં બાળી મરમ કરી દીધી હોત ! અરે, તે બનાવ કેવો ત્રાસદાયક હતો ? એક કોમળાંગી અબળા, જે પોતાના પતીના મોતથી પૂરીજ અબળ થઈ પડી હતી, તેણીને તેની રાજી ખુશી ઉપરાંત જગરદસ્તીથી અગ્નીમાં ડુંકી દેવી, અને તેનો જીવ કેમ જાય છે તે તમાસો મુગા મુગા ઉભા રહીને જોયા કરવું એ કેવી કઠોર, વજ, જેવી છાતીના માણસોનું કામ હશે ? ધિક્કાર એવા નિર્દય જનોને ! સતીનો તે પાપી ખુની ચાલ બંધ પાડવામાં નામદાર સરકારે હિંદુ કોમ ઉપર એક મ્હોટો ઉપકાર કીધેલો આજે ચોતરફથી કમુદ્ર રાખવામાં આવે છે.

ઉપર જણાવી ગયા મુજબ જગરદસ્તીથી બાળી નાંખવામાં આવતી બાપડી વિધવાઓ એકલીજ નહીં પણ તેની સાથે જો રાજીનું મરણ થયું હોય તેની સાથે માવજત કરનાર એક હજમ, જે દાશીઓ, એક ઘોખી અને જે ગુલામ સિપાઈને યા હોમ કરીને બળતા અગ્નીમાં કઠોર વજ -હૃદયના લોકો હોમી હેતા. અરે ! આ કેટલો વિપરીત અને નિર્દય કુચાલ ! અને તેથીજ લાખો જીવોને જીવતદાન મળેલું સમજીને સરકારને લાખો લાખ દુઆ દે છે. તેથીજ રીતે હી ત્રીયાનો ચાલ પણ દૂર કરવામાં આવે તો દુઃખમાં ફસાએલી નિર્દોષ અબળાઓની કંકડતી આંતરડીના ઉદ્ધારોથી મુક્ત રહેલી સ્ત્રીઓ પ્રત્યે અનંત ઉપકાર થાય એ નિઃસંશય છે.

આગળ લખી ગયા છીએ કે આ બાબતનો સુધારો કરવાની સત્તા નાતના આગેવાન શેડીઆ અને સરકાર આ બંનેના હાથમાં

રહેલી છે. તથાપી જેમ રાજ્યની અવ્યવસ્થા તેના રાજ્ય કર્તાને લીધે ગણાય છે. તેમ નાતની અવ્યવસ્થાને દોષ અગ્રેસરો અથવા શેઠોને શીર રહે છે. પરંતુ શેઠ શઠ ન હોય, સાતી બાધઓ તરફ સમતા, સરળતા અને સુભેચ્છા દર્શાવે તેના હોય તે નાતની અટતી જણાય છે. જે નાતમાં સારા ધારા હોય, જે નાતમાં અનાચાર દમતી હોય જે નાતમાં સુધરેલી રીત પ્રદર્શીત થાય, જે નાતમાં ધર્મચરણ વધારે દેખાય, જે નાતમાં નિતીની રીત સખળ જણાય તે નાતના અગ્રેસરો સખળ પુખ્ત પશુ પામે છે. દેશ પરદેશમાં નામાંકીત અને પૂર્ણ પ્રતિ-
ષ્ઠીતપણે પંકાય છે. વિદ્વાન જનોમાં ગણના અંકાય છે; દુઃકામાં આખી નાતનું ભૂપણ રૂપ લેખાય છે. પણ જે નાતમાં કલેશ કળ્યા, કુસંપ દુર્વ્યસન, કાટકુટ, અસખ્યતા, લક્ષ્મીનું અનિષ્ટિત્વ ઇત્યાદી જોવામાં આવે તે નાતના શેઠો ઓટલે અગ્રેસરો કેવળ દુષણ રૂપ લેખાય છે. પોતાના રાજ્યમાં થયેલા કર્મનું દર્શાસ રાજ્ય જેમ ભોગવે છે તેમ જ્ઞાતીમાંના કુધારાનું પાપનું દર્શાસ જ્ઞાતી અગ્રેસરોને લાગે છે. નિર-
પરાધી બાળાઓ, ગરીબો, નિરાશ્રીતો, સત પ્રરૂપો જે કાંઈ દુઃખ ભોગવે તેથી તેમના અંતઃકરણમાં જે નિષ્વાસ પ્રાપ્ત થાય તેનું ફળ અગ્રેસરો ભોગવી શકે માટે નાતી અગ્રેસરોએ પોતાની ફરજ ત્વરાથી અદા કરવી ધટે છે. કે બનતા પ્રયાસે દુઃખ વેડીને પણ પોતાની જ્ઞાતી તરફ શુભ નેમથી વર્તવું ધટે છે.

આગેવાન શેઠીઆઓએ સંપ કરી એવો નિયમ પ્રવર્તાવવો જોઈએ કે સ્ત્રીની ઉમ્મર ત્રીસ વરસની થયા બાદ સંતાન પ્રાપ્તી ન થાયતો બુની સ્ત્રીના ભરણ પોપણ માટે ત્રીજે ઠેકાણે ઝોઠવણ કરી મહાજનની રજા લઈ ખીજ સ્ત્રી પરણવી. અને આ ધારો તોડનારને અમુક શિક્ષા કરવામાં આવશે. સખળ દ્વીત્રીયા નિપેધનો ધારો તોડનાર

દુરાચરીને માટે શિક્ષા રૂપી ધટ્ટું સાસન આપવું જ જોઈએ. શિક્ષા રૂપી સાસનથી સર્વે પ્રજા રાજ્ય કર્તાની આજ્ઞામાં રહેશે. શિક્ષારૂપી સાસનથી સર્વે તાજાના નોકરો સ્વાધીન રહેશે અને શિક્ષાના સંભ-
વીત બંધન લડેજ દેથી રાજાઓ ઉપરી અધિકારીઓથી આજ્ઞાનુ-
સારી વર્તે, અરે દુકામાં એક સ્ફૂલનો મહેતાજી શિક્ષા કરવી તેજી
દેતો વિદ્યાર્થીઓ મરજી મુજબ લડાઈ ટંટા કરી મહેતાજીને મુશીબ-
તમાં નાંખશે. હસ્તીને પણ અંકુશની શિક્ષા મશગુર છે. તેથીજ
ઉપરનો ધારો તોડનારને યોગ્ય શિક્ષા કરવાનું કામ મહાજનનું છે કારણ
માનવ ધર્મશાસ્ત્રના સાતમા અધ્યાયમાં કહ્યું છે કે,—

सर्वोद्विजितो लोको दुर्लभो हि शुचिर्नरः ।

द्वंद्वस्य हि भयात्सर्वं जगद्व्योगाय कल्पते ॥

શિક્ષાથી સર્વજન નિયમમાં રહેશે કેમકે કેવળ નિરપરાધી મનુ-
ષ્ય મળી આવવો દુર્લભ છે. દંડના ભયથીજ સર્વ જગત ભોગ ભોગવ-
વા સમર્થ થાય છે.

મનુસ્મૃતિના આઠમા અધ્યાયમાં કહ્યું છે કે,—

पिताचार्यः सुहन्माता भार्या पुत्रः पुरोहितः

ना द्वन्द्वो नाम राज्ञोऽस्ति यः स्वधर्मं न तिष्ठति ॥

પિતા, ગુરુ, મીત્ર, માતા, સ્ત્રી, પુત્ર તથા પુરોહીત એમાંથી પણ જે
સ્વધર્મમાં ન રહે, અર્થાત્ અન્યાયથી વર્તે તેને રાજાએ શિક્ષા કરવી ધટે છે.

હી ત્રીયાના દુઃખદાયક રીવાજના પ્રતીબંધથી મુક્ત થવા કાર્મની
હીંમત ચાલતી નથી. એ સખેદાશ્ચર્યકારક છે. ઉદ્વિગ્ધ બંધુઓ ! જે
પ્રયત્ન કરવામાં આવે તો થોડી મુદતમાં પ્રયાસ સફળ થાય કેમકે

એ રસમ રૂપી કદનો દોટ જાહેર હોમતને દદામદ રૂપી જોગાથી જીરણ કીવા ખંડીત કરી શકાય તેમ છે ધણાકેને એ કુચાલ ઉપર કોધોત્પત્તી થએલ છે. એ કાંઈ પણ શુભસુચક ચિન્હ છે. માટે સમયાનુસારી થઈ જો કાંઈ પણ હોમતવાન, દદ નિશ્ચયી, સાહસીક ને પ્રતાપી પુરુષ એ કુચાલ કાપવા ચત્ન કરશે તો સ્વચ્છાતી ઉપર મોટો ઉપકાર થશે. ને તેથી પોતાનું નામ તથા કીર્તી અમર કરી શકશે ઉદ્વિગ્ન વિરો! વિશ્વંજ શા માટે કરાછો? તરવાર મેદાનમાં પડી છે, તમારા બાહુબળ પણ છે, માત્ર પ્રમાદ ત્યાગી સજ્જ થયાનો શ્રમ લઈ ખડગ કર મઢી સૌર્ય મઢીને હર્ષથી રહી શત્રુની આમે થાઓ તો તેમાં પ્રતાપી તમે નીકળશો, અને જલ્લદીથી જીત મેળવી સુખાનંદ પામશો. તેનાં સુખદ દ્વજો તમારા તનુજીને પણ પરંપરા પ્રાપ્ત થશે તેથી તેઓ તેમને આશીર્વા આપશે. પરંતુ આમનું આમ ચાલું રહેવા દેવાથી ઉછરતી ઓલાદ તમે તરફ તિરસ્કાર, શીટકારને નાખુશી બતાવશે માટે હું પુનઃપુનઃ પોકારીને કહું છું કે કુચાલ રૂપી કદની કેવળ ખરાબીની ખાઇમાં પડ્યા રહેવાથી સુખની આશા સ્વપ્ને પણ શાની રાખવી?

હી ત્રીયાથી વિપરીત પરીણામે નિપજેલાં નજરોનજર નિહાળવા છતાં ઉદ્વિગ્નના અંતઃકરણ ઉપર તેની યોગ્ય અસર થતી કીવાં રહેતી નથી. અને દુશી કે ચિત્તશ્રમ માણસ જેમ સ્વછંદી રીતે વર્તે તેમ હી ત્રીયા વાળો માણસ દીવાનો બની જાય છે. એ સમયે તેનામાં ખુદ્દી, ચાતુર્યતા, પક્ષતા કે સદ્વિચારનો લેશ પણ અંશ રહેતો નથી. તે સધળા કામો મર્કટ મૂર્ખત્વરૂપ મદીરાની જીગમાં કરેછે. સખત જીરસાના ઉદ્ગારોથી કદાચ કોઈનું અંતઃકરણ ખેદ પામતું હોય તેવાઓ આશા છે કે ક્ષમા કરશે,

હીત્રિયા દુઃખ નશક.

હાહરા.

- સહુ શુધ્ધી જન અવલે ધરા, એક શિખામણુ સાર;
છે દુખિઓ દુનિયા વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર. ૧
- જગમાં એજે જાય છે, શ્રી મનખા અવતાર;
છે દુખિઓ દુનિયા વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર. ૨
- વિદેશ વેઠે સર્વદા, ગમે નહિ ધરથાર;
છે દુખિઓ દુનિયા વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર. ૩
- બે નારીપર મારવા, પડે નિત્ય પેનર;
છે દુખિઓ દુનિયા વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર. ૪
- જમતાં બહુ જોત્ર પડે, બે સોકયોના ખાર;
છે દુખિઓ દુનિયા વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર. ૫
- કડવો ઝિર ગણાય છે, સાકરનો કંસાર;
છે દુઃખીઓ દુનિયા વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર. ૬
- રેયા મારા બાવને, સોહામણો સણુગાર;
છે દુખિઓ દુનિયા વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર. ૭
- સદૈવ સાંભળવાં પડે, અવળા એહ ઉચ્ચાર;
છે દુખિઓ દુનિયા વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર. ૮
- પિંડન પામે આકરી, હોય અંગ આનર;
છે દુખિઓ દુનિયા વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર. ૯
- સંહારેછે છોકરાં, વેરીને વહેવાર;
છે દુખિઓ દુનિયા વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર. ૧૦

- જૂની નવીને લાવતા, પ્રથમ બતાવે પ્યાર;
છે દુખિઓ દુનિઆ વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર. ૧૧
- કંકાસો બે બેનના, બેવા મળે હમર;
છે દુખિઓ દુનિઆ વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર. ૧૨
- છાનાં છિદ્રો ધર તણી, પ્રસરે તુર્ત બહાર;
છે દુખિઓ દુનિઆ વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર. ૧૩
- પત્ની તણું તો પાપણી, કુટાવે ધરથાર;
છે દુખિઓ દુનિઆ વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર. ૧૪
- ઉંઘ ન આવે અંગમાં, વરવા થાય વિચાર;
છે દુખિઓ દુનિઆ વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર. ૧૫
- પોષણ માટે પાપણી, દોરાવે દરથાર;
છે દુખિઓ દુનિઆ વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર. ૧૬
- છાની છાની છેતકાં, નિરખે નકટી નાર;
છે દુખિઓ દુનિઆ વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર. ૧૭
- માંડે કાંધુ પતિ તણી, રાને ધર મોઝાર;
છે દુખિઓ દુનિઆ વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર. ૧૮
- રાણી વાસે રાયનો, ઉતરેછે હંકાર;
છે દુખિઓ દુનિઆ વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર. ૧૯
- સાત છોકરે સર્વદા, છે સ્ત્રી સંસાર;
છે દુખિઓ દુનિઆ વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર. ૨૦
- ચિંતા રૂપી ચે બળે, અંગે અપરંખપાર;
છે દુખિઓ દુનિઆ વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર. ૨૧
- મોત નિપજે ઝેરથી, નર કેરું નિરથાર;

છે દુષ્ણિઓ દુનિઆ વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર.	૨૨
સેવા માખાપો તણી, ઠીક ન થાય લગાર;	
છે દુષ્ણિઓ દુનિઆ વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર.	૨૩
નાત જમણુમાં નારની, ગાળો ખાય ગમાર;	
છે દુષ્ણિઓ દુનિઆ વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર.	૨૪
બીજ માગતો થાયછે, સૂઝે નહિ વેપાર;	
છે દુષ્ણિઓ દુનિઆ વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર.	૨૫
નોખી કરતાં નાર પણુ, ખર્ચ તણો નહીં પાર;	
છે દુષ્ણિઓ દુનિઆ વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર.	૨૬
પુત્ર માટે બીજ કરે, ઇશ્વરપર આધાર;	
છે દુષ્ણિઓ દુનિઆ વિશે, બે સ્ત્રીનો ભરથાર.	૨૭
બ્રાત અને ભગની નહીં, ઘરમાં સંતોખાય;	
નિવતી ગંગાખાઇનો ન કરો એહ ઉપાય.	૨૮

—:—:—

આઠસે આઠક તો થઈ ચુક્યાં છે.

હુનર વણુત ભાગ ૨ બે.

આ ગ્રંથમાં ખાંડની સાકર બનાવવાની રીતો, કપુરનું બરાસ બનાવવાની રીતો. હિનાં કપડાં પાણીથી ન બીજાય તેમ કરવાની રીત, ગમે તેવા જંગલી અને મરતીખોર ઘોડાને સહેલાઈથી પાંચ મિનિટમાં તાબે કરવાની રીત, મધ ચોખ્ખું છે કે અંદર ચાસણીનો ભેગ છે તે પારખવાની રીત; દૂધમાંનો પાણીનો ભેગ પારખવાની રીત; લાકડું આગથી બળે નહીં તેમ કરવાની રીત; કાથાનાં દોરડાં દેવતામાં બળે નહીં તેવી

રીત; ધીમાં તેજનો ભેગ છે કે નહીં તે જાણવાની રીત; સોની
 જૂઠા જૂઠા પ્રપંચ કરી છેતરી હોય છે તે ચર્ચા; વિવેચન સાથે;
 ટાંખણનું હમેશ કરતાં ધી વધારે થાય એવી રીત; હાથમાં દેવતા
 ઝાલીએ પણ બળીએ નહીં એવા હુન્નર; કપુરનો પ્યાલો બનાવવાની
 રીત; લીલા ઝાડને જે દિવસમાં સુકવી નાંખવાની રીત; કેનવાસ અ-
 થવા જીનના તંબુ વરસાદમાં ન બીજાય તેવી રીત; આકાશના દેખાવ
 ઉપરથી વરસાદ ક્યારે થશે તે જાણવાની રીત; દાણાની વ-
 ખાર અથવા કોઠી ત્રણસે વર્ષ સુધી સજે નહીં તેવી રીત; કલાઇ કરેલા
 વાસણમાં સીસાનો ભેગ પારખવાની રીત; પત્થરમાં કોતરેલા લેખની
 અબજ માણસ પણ આંખેહુજ નકલ કરે તેવી રીત; બળધની શરીરની
 રચના ઉપરથી તેના ગુણની પરીક્ષા કરવાની રીત, ઘોડાની રચના
 ઉપરથી ગુણની પરીક્ષા કરવાની રીત; તથા જીનવરની દવા; થોડા પા-
 લીથી આગ હોલાઈ જાય એવી રીત; પચાસ જાતનાં સુરણ; ૧૦૦ જાતનાં
 ચમત્કારી ઔષધ; જડોરાગ સુધારવાની રીત; હસ્ત ચાલાકીના અદ્ભુત
 પ્રયોગ; જાદુના પચીસ અખતરા; જોડા પાણીમાં ન બીંજાય એવી રીત;
 પહેલા ભાગમાં નહીં હાખલ થએલા પચાસ જાતની શાહી, પચીસ જાતની
 ધાતુ, પચીસ જાતની લાખ; માથાના વાળ ઉપરથી માણસના ગુણની
 પરીક્ષા કરવાની રીત, કૃવા શોષી કાઢવાની અગમ એતીઓ ઇં સંપૂ-
 ર્ણ મળી એકંદર એક હજારહુન્નરથી ભરપુર આગ્રંથ બહાર પડશે. અગા-
 ઉથી થનાર આહકોના નામની ચીડીઓ એકડી કરી તેમાંની એક ચીડી
 અજાણ્યા માણસ પાસે વગરશ્વગાએ વચ્ચવવામાં આવશે, તેમાં જેનું
 નામ નીકળશે તેને પચીસ રૂપિયા રોકડા ઇનામ આપવામાં આવશે.
 આ કામની રટ્ટ મેનેજર સાહેબની દેખરેખ નિચે ચીડી કાઢવામાં
 આવશે. આ પુસ્તક થનાર આહકોને પસંદ નહીં પડે તો લીધેલી કીં-
 મત કરતાં દોઢ ગણી કીંમત આપી પુસ્તક દશ વર્ષે પણ પાછું રાખવા
 અંધાઈએ છીએ કીંમત ફક્ત એક રૂપિયા, પોપ્ટેજ ચાર આના જૂડ, સાત
 પ્રત ખપાવે તો એક પ્રત બક્ષીસ, પાછળથી કીંમત ચાર રૂપિયા.

અમારા તરફથી પ્રગટ થવાનાં પુસ્તકો.

કુમરવર્ણન ભાગ બીજો.	૧૦-૦
કરમ વિષે નિબંધ.	૦-૧૨-૦
સ્રી હિત શિક્ષા.	૦-૮-૦
શ્રિદીશ વિજય.	૦-૪-૦

અમારી તરફથી પ્રગટ થએલાં પુસ્તકો.

કુમરવર્ણન ભાગ પહેલો.	૧-૦-૦
બ્રહ્મ ખંડન પોથી.	૦-૧-૦
હી ત્રિયા નિબંધ.	૦-૮-૦

ગંગાબાઈ પ્રાણશંકર.

કન્યાશાળાનાં હેડમિસ્ટ્રેસ માણસા.

રખર સ્ટેમ્પ કરાવવા હોય
તો લખેથી નમુનાનું ફારમ અફત
મોકલવામાં આવશે.
હરજીવન પુરવોત્તમ-કઠલાત.

સાફ સફાઈદાર અને મનપસંદ જો કંઈ છપાવવું હોય તો
અમદાવાદ માણેક ચોકમાં વિજય પ્રવર્તક પ્રેસમાં છપાવો.
સરતુ અને નિયમસર કામ વગર દગાથી થાયછે અને રખરના
સીલ પણ આ પ્રેસમાં થાયછે એવી અમને ખરી ખાતરી છે.

ગંગાબાઈ પ્રાણશંકર.

